

เด็ก ข้ามแดนได้แลกเปลี่ยนคุณภาพชีวิต ชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่

๓๐๕

ระบบอาหารชุมชน มั่นคง ปลอดภัย

วิถีปลูกผักสร้างครัวชุมชน
องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

วิถีปลูกผักสร้างครัวชุมชน ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง

คำร้อง สมลธิภรณ์ ชาญชัย

ทำนอง บุญเชิด ธัญชัย

บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง ครอบครัวครื้นเครง ทำเองในทุกขั้นตอน

ช่วยกันคิดพันธุ์ เตรียมดินร่วมกันไว้ก่อน ช่วยกันทำในทุกขั้นตอน เพราะเอื้ออาทรจึงทำด้วยใจ

ปลูกผักพื้นบ้านนั้นแหละของดี เป็นสิ่งบ่งชี้ว่าผักนี้เป็นผักบ้านเรา

เก็บกินก็ได้ นำไปขายรายได้ไม่เบา สุขที่กายไร้ความหมองเศร้า เมื่อพวกเราสืบสานภูมิปัญญา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงพระเมตตา ปวงข้าชาวไทยทุกคน

ทรงแนะแนวทาง สร้างความรักทั่วทุกตำบล

ปลูกผักกินเองกันทุกแห่งหน คนไทยทุกคนร่างกายแข็งแรง

เนื้อเพลง บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง สะท้อนให้เห็นถึงวิถีแห่งการเกษตรของพื้นที่ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเกิดขึ้นจากการร่วมแรงร่วมใจในทุกขั้นตอนของการจัดการอาหารชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงการในพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มาเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินงานด้านเกษตรกรรมยั่งยืน และอาหารปลอดภัยของชุมชน

ชุมชนตำบลโป่งงาม เป็นชุมชนเก่าแก่กว่าร้อยปี โดยเริ่มจากการอพยพของประชาชนจากจังหวัดลำพูน ที่มีเชื้อสายคนยองมาเป็นกลุ่มแรก โดยวิถีชีวิตของคนยองชอบทำการเกษตร เช่น ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าว และ ประดิษฐ์ของใช้จากไม้ไผ่ สำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน และ อุปกรณ์ทำมาหากิน ประชาชนตำบลโป่งงาม มีจำนวนประชากร ๖,๐๗๘ คน เป็นชาย ๒,๙๕๘ คน เป็นหญิง ๓,๑๒๐ คน จำนวนครัวเรือน ๒,๒๖๖ ครัวเรือน ประกอบกับความหลากหลายของชาติพันธุ์ ดังนี้ ชนพื้นเมืองล้านนา ร้อยละ ๗๐ จีนยูนนาน ร้อยละ ๑๐ อาข่า ร้อยละ ๗ ไทยใหญ่ ร้อยละ ๕ ลahu ร้อยละ ๓ ดาระอ้าง ร้อยละ ๓ และอื่น ๆ ร้อยละ ๒ จากความหลากหลายของชาติพันธุ์ทำให้เกิดความหลากหลายของวิถีเกษตรกรรมของพื้นที่ เนื่องจากมีความต้องการอาหารที่แตกต่างกันออกไป

พื้นที่ตำบลโป่งงามมีพื้นที่ทั้งหมด ๒๖,๒๔๙ ไร่ หรือ ๔๒ ตารางกิโลเมตร โดยแยกการใช้พื้นที่ดังนี้ พื้นที่ทำการเกษตรจำนวน ๑๑,๘๒๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๕ พื้นที่อยู่อาศัยจำนวน ๔,๖๑๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕๗ พื้นที่ป่าจำนวน ๙,๘๑๒ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓๘ สภาพพื้นที่ตำบลโป่งงาม มีภูเขาสูงอยู่ทางด้านทิศตะวันออก เป็นป่าไม้ และ แหล่งต้นน้ำที่สำคัญถัดมาเป็นที่ราบเชิงเขา สามารถปลูกไม้ยืนต้น และ สวนผลไม้ ถัดมาเป็นพื้นที่ราบ ใช้สำหรับ ทำสวน ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญในพื้นที่ ดังนี้ ๑)อ่างเก็บน้ำ จำนวน ๔ แห่ง ๒.ลำน้ำสาธารณะ จำนวน ๒ สาย ซึ่งแหล่งน้ำดังกล่าว มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่โดยมาจากภูเขาสูง จากสภาพพื้นที่ส่งผลให้พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ ปริมาณฝนตกเฉลี่ย ๑,๗๗๔ มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ย ๒๕ องศาเซลเซียส จำนวนเกษตรใน ในที่ จำนวน ๑,๒๕๐ ครัวเรือน การประกอบอาชีพของ

ประชาชนแยกตามรายหมู่บ้าน ดังนี้ อาชีพหลักเป็นการทำนาเกือบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ ๔, ๑๐ และ ๑๑ ส่วนอาชีพเสริม มีอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ การปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์ที่มีในทุกหมู่บ้าน การทำไร่ยาสูบ การทำไร่ข้าวโพด ถั่วเหลือง และการรับจ้างทั่วไป

จากการที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในพื้นที่ ทำให้พบว่า เกษตรกรประสบปัญหาต่าง ๆ ดังนี้ ๑)ดินเสื่อมจากการใช้ปุ๋ยเคมี ๒)สารพิษตกค้างในร่างกายจากการใช้สารเคมีกำจัด ศัตรูพืช และวัชพืช ๓)ผลผลิตราคาตกต่ำ ๔)ผลผลิตไม่มีคุณภาพเนื่องจากขาดความรู้ ๕)อาหารในชุมชนขาดความปลอดภัยเนื่องจากซื้อจากตลาดที่ไม่รู้จักกระบวนการผลิต และ๖)ภัยจากธรรมชาติ เช่น อุทกภัย และ ภัยแล้ง จึงเป็นที่มาของการจัดการตนเองเพื่อให้มีระบบอาหารชุมชน เพื่อการดูแลตนเองทั้งในภาวะปกติ และภาวะฉุกเฉิน หรือภัยพิบัติ

พัฒนาการจัดการอาหารชุมชนตำบลโป่งงาม

๑. ฐานคิดการพัฒนาตำบลโป่งงาม

แนวคิดของการบริหารจัดการตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม สามารถสรุปได้ ๔ ประเด็น คือ ๑) บริหารจัดการตำบลบนหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ๒) คนโป่งงามร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้าง เพื่อพัฒนาตำบลโป่งงามน่าอยู่ ๓) มุ่งเน้นการทำงานแบบบูรณาการสร้างภาคีเครือข่าย ๔) มุ่งเน้นวิถีชีวิตเกษตรพอเพียงเพื่อสร้างวิถีชีวิตพอเพียง รายละเอียดดังนี้

๑) บริหารจัดการตำบลบนหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือการทำงานร่วมกันเป็นทีมมีสิทธิเสรีภาพ ให้ความเสมอภาคในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา หรือแนวทางการพัฒนาตำบลโดยใช้เหตุและผลอภิปราย รับฟังความเห็นคิดของทุกภาคส่วน

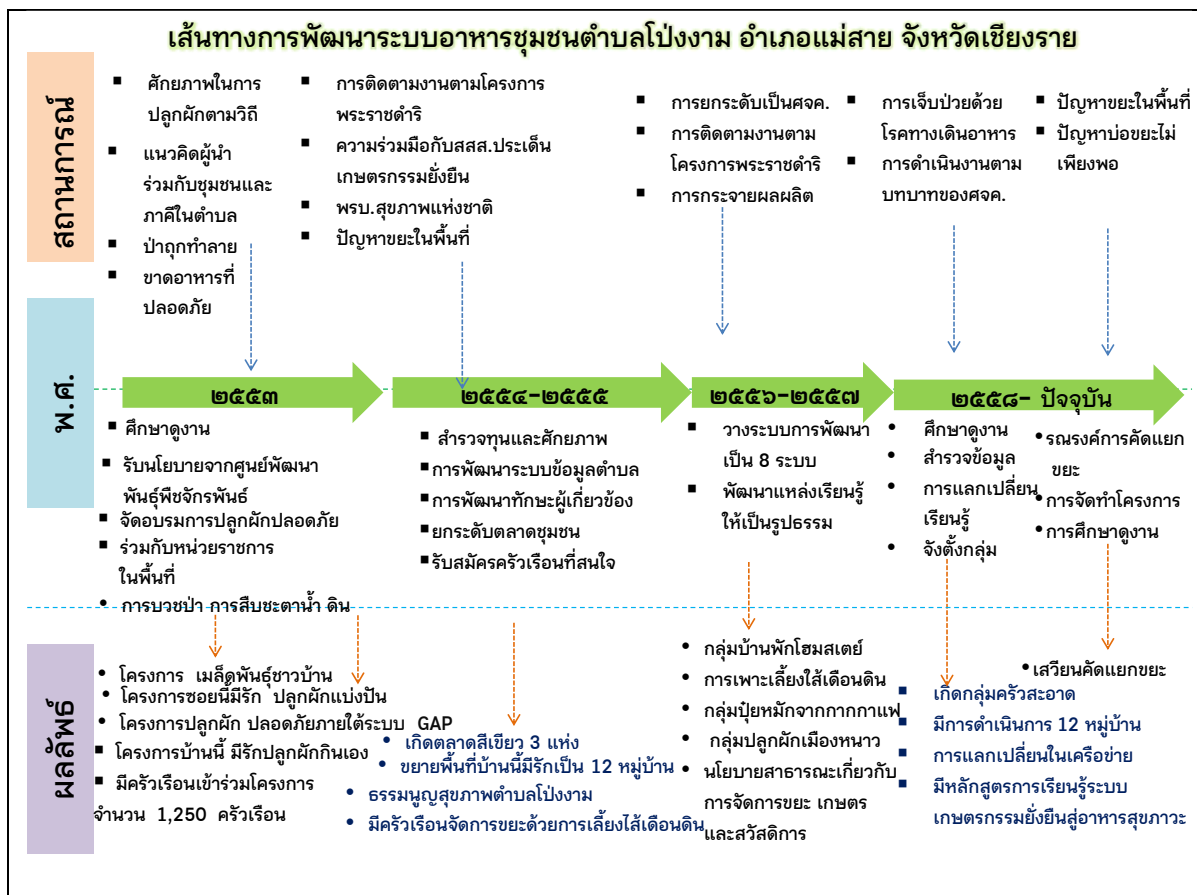
๒) คนโป่งงามร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้าง เพื่อพัฒนาตำบลโป่งงามน่าอยู่ โดยมีศูนย์ประสานพลังแผ่นดินเป็นศูนย์กลางในการรวมทุกภาคส่วนมาประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกันคิดโดยมีภาคประชาชนเป็นหลักเพื่อช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้ประชาชน หาแนวทางการพัฒนาตำบลให้ประชาชนมีความสุขทั้งกายและใจ การร่วมคิด จึงนำไปสู่การร่วมมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตำบลโดยอาศัยหลักการการทำงานแบบมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน และ จากการร่วมคิด ร่วมทำ ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการสร้างแนวความคิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาร่วมสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดที่อยู่อาศัย และสร้างความรู้ภูมิปัญญา เพื่อร่วมสร้างตำบลให้เป็นตำบลน่าอยู่ มุ่งสู่การเป็นตำบลสุขภาวะ

๓) มุ่งเน้นการทำงานแบบบูรณาการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานมุ่งเน้นประสาน เชื่อมโยง กับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนช่วยเหลือเกื้อกูลในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายกำหนด

๔) มุ่งเน้นวิถีชีวิตเกษตรพอเพียงเพื่อสร้างวิถีชีวิตพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียง คือ มุ่งเน้นให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนววิถีชีวิตแบบเกษตรพอเพียง ให้มีอาชีพเกษตรพอเพียง มีรายได้ทำให้มีความอยู่รอด มีความพอเพียงอย่างยั่งยืน

วิวัฒนาการพัฒนาระบบอาหารชุมชน

พัฒนาการจัดการอาหารชุมชน แสดงให้เห็นโดยภาพรวม ในแผนภาพพัฒนาการจัดการระบบอาหารชุมชนตำบลโป่งงาม

แผนภาพพัฒนาการระบบอาหารชุมชนตำบลโป่งงาม

พัฒนาการพัฒนาระบบอาหารชุมชนตำบลโป่งงาม

เส้นทางการพัฒนาตำบลโป่งงามในด้านการพัฒนาระบบอาหารชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

๑) ระยะเริ่มต้นพัฒนา (๒๕๕๓-๒๕๕๕)

เป็นระยะที่ตำบลโป่งงามได้เกิดความร่วมมือหน่วยงานทั้งในชุมชน และนอกชุมชน ในการค้นหาสำรวจข้อมูล ปัญหาความต้องการของชุมชน ตลอดจนนโยบายที่สอดคล้องกับพื้นที่ โดยมีความร่วมมือกับโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ศูนย์วิจัยพืชสวนของจังหวัดเชียงราย ก่อให้เกิดการดำเนินงานในหลายเรื่อง เช่น มีการศึกษาดูงาน การรับนโยบายจากศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริมาดำเนินการทำให้เกิดรูปธรรมการดำเนินการหลายเรื่อง ได้แก่ โครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง มีครัวเรือนเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๑,๒๕๐ ครัวเรือน โครงการชอยนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน โครงการปลูกผักปลอดภัยภายใต้ระบบ GAP โครงการเมล็ดพันธุ์ชาวบ้าน โครงการการปุ๋ยชุมชน การบวชป่า การสืบชะตาดิน น้ำ ป่า เป็นต้น ทำให้เกิดอาหารชุมชนที่ปลอดภัย และมีความหลากหลายของอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันออกไป

๒) ระยะขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาระบบอาหารชุมชน (๒๕๕๕-๒๕๕๕)

เป็นระยะที่ตำบลโป่งงามได้มีการเข้าร่วมเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ และสสส.

ทำให้มีการพัฒนาระบบข้อมูล รวมทั้งกระบวนการพัฒนาศักยภาพแกนนำ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทำให้เกิดการขยายของโครงการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น โครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง ครอบคลุมในหลายหมู่บ้าน มีการจัดการขยะด้วยไส้เดือนดินที่เกิดจากการศึกษาดูงานในเครือข่าย มีธรรมนูญสุขภาพ ที่เน้นในเรื่องการมีอาหาร

ชุมชนที่ปลอดภัย เกิดตลาดสีเขียว จำนวน ๓ แห่ง ที่มารองรับผลิตผลของครัวเรือน และเป็นแหล่งอาหารปลอดภัยของชุมชน

๓) **ระยะพัฒนามุ่งสู่ความมั่นคงทางอาหารตามวิถีชุมชน (๒๕๕๖-ปัจจุบัน)** เป็นระยะที่มีการจัดการความรู้ร่วมกับเครือข่าย จากการที่ตำบลโป่งงามได้ยกระดับในการดำเนินงานเชิงประเด็นร่วมด้วย คือ การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนสู่อาหารสุขภาพ ทำให้การดำเนินงานด้านระบบอาหารชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น เกิดแหล่งเรียนรู้ เช่น เกิดกลุ่มครัวสะอาด มีนโยบายสาธารณะที่ร่วมกับเครือข่าย ใน ๓ ประเด็น ได้แก่ เกษตรกรรมยั่งยืน สวัสดิการ และการจัดการขยะ ที่ทำให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงานด้านอาหารชุมชน แหล่งเรียนรู้หลายแหล่งสามารถขับเคลื่อนได้เองอย่างสอดคล้องตามวิถีชุมชน เนื่องจากมีผลผลิตออกมาอย่างต่อเนื่อง และมีระบบตลาดที่รองรับการผลิตอาหารของชุมชน

ศักยภาพของตำบลโป่งงาม

ศักยภาพชุมชนของตำบลโป่งงาม ได้อธิบายให้เห็นใน ๖ ด้าน ดังนี้ ศักยภาพชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม สุขภาพ การเมืองการปกครอง และศักยภาพด้านการจัดการตนเอง โดยรายละเอียดแต่ละด้านมีดังนี้

๑. ศักยภาพชุมชนด้านสังคม

ดำเนินการตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ ศูนย์ประสานพลังแผ่นดินตำบลโป่งงาม เป็นกลไกในการรวมทุกภาคส่วนมาประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกันคิดโดยมีภาคประชาชนเป็นหลัก เพื่อช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้ประชาชน หาแนวทางการพัฒนาตำบลให้ประชาชนมีคือการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีสิทธิเสรีภาพ ให้ความเสมอภาคในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา หรือแนวทางการพัฒนาตำบลโดยใช้เหตุและผล อภิปราย รับฟังความเห็นคิดของทุกภาคส่วน โดยศูนย์ประสานพลังแผ่นดินตำบลโป่งงามเป็นศูนย์กลางในการช่วยประสานตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ประชาชนในตำบลโป่งงามโดยยึดหลักประชาธิปไตยเข้ามาบริหารงานทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ไม่มีการขัดแย้งระหว่างกันมีการทำงานที่เป็นระบบ มีความถูกต้อง เช่น ในการที่จะตัดสินใจในเรื่องสำคัญและส่งผลกระทบต่อประชาชนนั้น จะต้องผ่านการเห็นชอบจากที่ประชุม โดยยึดหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ประสานพลังแผ่นดิน โดยให้ทุกภาคส่วนมีโอกาสเสนอความเห็น แล้วช่วยกันถกเถียง พิจารณาความเห็น การร่วมคิด จึงนำไปสู่การร่วมมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตำบลโดยอาศัยหลักการการทำงานแบบมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน และจากการร่วมคิด ร่วมทำ ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการสร้างแนวความคิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหา สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดที่อยู่อาศัย และสร้างความรู้ภูมิปัญญา เพื่อร่วมสร้างตำบลให้เป็นตำบลน่าอยู่

ศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ

ลักษณะทุนทางสังคมที่เป็นศักยภาพส่งผลต่อการจัดการเศรษฐกิจของชุมชน สามารถจำแนกได้ดังนี้ ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่มทางสังคม ระดับองค์กรชุมชน หน่วยงาน หมู่บ้าน ตำบล หรือเครือข่าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ ระดับครัวเรือน ประกอบด้วย ครัวเรือนที่ดำเนินกิจกรรมและงาน ๓ เรื่อง คือ

๑) การเพิ่มรายได้ โดยการทำอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงไก่ เลี้ยงกบ เลี้ยงจิ้งหรีด เลี้ยงปลาในกระชัง เพาะเห็ด การแปรรูปวัตถุดิบจากการเกษตร เป็นต้น (หมู่ ๑- ๑๒) การจัดการขยะ การคัดแยกโดยการเลี้ยงไส้เดือนดิน ผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน และจำหน่ายเป็นการเพิ่มรายได้ (หมู่ ๒) และการจัดการกลไกทางการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าในการต่อรองราคา เช่น กลุ่มปลูกผักปลอดภัย รวมตัวเพื่อขยายผลผลิต ลดการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง (หมู่ ๓ หมู่ ๔ หมู่ ๗ หมู่ ๑๐ และ หมู่ ๑๑)

๒) การลดรายจ่ายในครัวเรือน ได้แก่ การปลูกผักสวนครัวไว้กินเองตามโครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง ขอยนี้มีการปลูกผักแบ่งปัน ครอบครัวโปรตีน การนำใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งดำเนินการแล้วครอบคลุมทั้ง ๑๒ หมู่บ้าน

๓) การสนับสนุนการออม ในกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และกองทุนต่างๆ ที่มีการออม เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโป่งงาม (หมู่ ๑- ๑๒)

๒.๒ ระดับกลุ่มและองค์กรชุมชน ประกอบด้วย ๖ ลักษณะ

๑) ส่งเสริมให้มีความรู้ด้านอาชีพ โดยการประสานความร่วมมือจากหน่วยงาน ภายนอก เช่น ศูนย์วิจัยพืชสวน จังหวัดเชียงราย ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

๒) การส่งเสริมอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มปลูกผักปลอดภัย กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น

๓) กลุ่มจัดสวัสดิการด้วยการมอบเงินทำบุญ พวงหรีด ให้กับสมาชิก เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโป่งงาม กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

๔) มีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาขายผลผลิตป้องกันการกดราคาของพ่อค้าคนกลาง เช่น กลุ่มปลูกผักปลอดภัย กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

๕) มีการอบรมเพื่อเรียนรู้เทคนิคในการเพิ่มผลผลิตและเพิ่มมูลค่าของผลิตผลทางการเกษตร โดยศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร

๖) ทุกกองทุน นำเงินรายได้ มาแบ่งปันผลและจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

๒.๓ ระดับองค์กรชุมชนหรือเครือข่าย โดยมีการดำเนินการให้มี

๑) การจัดการน้ำเพื่อให้มีน้ำเพียงพอใช้ในการเกษตร การบริโภคของคนในหมู่บ้าน (ทุกหมู่บ้าน)

๒) การมีกติกา ระเบียบ ข้อตกลงในการใช้น้ำร่วมกัน

๓) มีการจัดทำแผนการผลิตสินค้าเกษตร ให้กับชุมชน (กลุ่มปลูกผักปลอดภัย)

๔) มีตลาดสีเขียว ให้กับคนในชุมชนเพื่อขายสินค้าที่ผลิตแบบอินทรีย์ (หมู่ ๘ หมู่ ๙ หมู่ ๑๒)

๖) มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก มีกองทุนเป็นแหล่งทุนทรัพย์ ในการให้เงินกู้เพื่อพัฒนาอาชีพ ของคนในชุมชน และ ระดับเครือข่ายในตำบล คือ กองทุนเศรษฐกิจชุมชนตำบลโป่งงาม

๗) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จัดอบรมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ประสานกับวิทยากร เพื่อดำเนินการสอนและสาธิต พร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในและนอกหมู่บ้าน (หมู่ ๙)

๘) มีรวมกลุ่มต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง ทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อใช้ในการเกษตรในกลุ่ม หรือเพื่อขายทำรายได้ให้กับกลุ่มและเผยแพร่ให้เกษตรกรที่สนใจในหมู่บ้าน(หมู่๑- ๑๒)

๒. ศักยภาพชุมชนด้านสถานะแวดล้อม

ข้อมูลที่แสดงศักยภาพชุมชนการจัดการสถานะแวดล้อมของตำบลโป่งงาม สรุปเป็น ๕ ส่วน คือ ๑) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : ดิน น้ำ ป่า ๒) การจัดการมลพิษ ๓) การจัดการภัยพิบัติ ๔) การจัดการพลังงานทางเลือก และ ๕) การจัดการสถานะแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพคนในชุมชน ดังรายละเอียด

๓.๑ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : ดิน น้ำ ป่า

๑) การจัดการดิน ส่วนใหญ่ดินในตำบลโป่งงาม เป็นดินเหนียว และดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การปลูกข้าว ยาสูบ ข้าวโพด กาแฟ สับปะรด และไม้ยืนต้นต่างๆ ที่ผ่านมามีการใช้สารเคมี และปุ๋ยเคมีทำให้เกิดปัญหาดินเสีย และเสื่อมคุณภาพลง จึงได้มีการส่งแกนนำจากทุกหมู่บ้านไปอบรมหมอดินอาสา ที่สถาบันพัฒนาที่ดิน จังหวัดเชียงราย และนำความรู้มาผลิตปุ๋ยชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมี ทำให้ดินร่วนซุยขึ้น และได้ผลผลิตดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบสภาพดินในทุกหมู่บ้าน มีการส่งเสริมการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่สามารถผลิตได้

ในพื้นที่ มาใช้ในแปลงเกษตร เพื่อเป็นการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพดีขึ้น ปุ๋ยพืชผสมผสาน และการปลูกพืชหมุนเวียนทดแทนพืชเชิงเดี่ยวเพื่อรักษาหน้าดิน ทำให้ปัญหาดินเสื่อมสภาพลดลง และเป็นการแก้ไขปัญหาการใช้ไนโตรเจนสูง เช่น การปลูกถั่วเหลืองแทนการปลูกข้าวนาปรัง และได้ผลผลิตมากขึ้นทั้งนี้ มีศูนย์เรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรของตำบล ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดเทคนิควิธีในการป้องกันดินเสื่อมสภาพด้วย

๒) การจัดการน้ำ พื้นที่ตำบลโป่งงามอยู่นอกเขตชลประทาน การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรจึงใช้ระบบแก้มือ่ง แก่ฝาย ในการบริหารจัดการน้ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งต้นน้ำในพื้นที่อื่นเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดในการระบบการผลิตทางการเกษตร ที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหาเรื่องการใช้พื้นที่ที่ไม่เป็นธรรม ไม่เพียงพอ เนื่องจากขาดอุปกรณ์ในการต่อน้ำ หรือการที่ไม่มีการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากน้ำร่วมกัน ทำให้เกิดความขัดแย้ง ทั้งในพื้นที่ ระหว่างหมู่บ้าน จึงเป็นที่มาของการจัดการตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการมีคณะกรรมการจัดการน้ำตำบลโป่งงาม การจัดทำฝายกันน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ โดยมีระบบอาสาสมัครที่เข้มแข็งในการดำเนินการจัดทำฝายกันน้ำในตำบล ทั้งฝายชั่วคราว และฝายถาวร มีหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนงบประมาณ ขณะที่แรงงานเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในตำบล จนทำให้เกิดฝายในชุมชนกว่า ๑๐๐ฝาย การบริหารจัดการน้ำเป็นหัวใจของการเกิดอาชีพในชุมชน และคนในตำบล นอกจากนี้การมีคณะกรรมการจัดการน้ำทำให้มีข้อตกลงในการดูแลแหล่งน้ำ และทรัพยากร ร่วมกัน เช่น การอนุรักษ์พันธ์ปลาที่ใกล้สูญพันธ์ การมีพื้นที่เลี้ยงปลาเพื่อเป็นอาหารของชุมชน ผลของการจัดการสามารถสร้างการเข้าถึงทรัพยากรแหล่งน้ำ รักษาแหล่งน้ำ ขุดลอกคลอง แก้ปัญหาความไม่เป็นธรรม และการขัดแย้งในชุมชนได้

๓) การจัดการป่า พื้นที่โดย ร้อยละ ๓๐ ของตำบลโป่งงามเป็นพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นต้นน้ำที่สำคัญของตำบล เพื่อการอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่และมีการฟื้นฟูป่าโดยการรวมกลุ่มเพื่อปลูกป่า ในวันสำคัญต่าง ๆ มีการดำเนินงานปลูกจิตสำนึกประชาชนในการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ กิจกรรมบวชป่า สืบชะตาน้ำ ดิน ถิ่นโป่งงาม เป็นประจำทุกปี

๔) การจัดการขยะ และมลพิษ สถานการณ์ในโป่งงามพบว่ามีปัญหาหลายประการ คือ น้ำเสีย การใช้สารเคมี ปัญหามอกควัน ที่ผ่านมตำบลโป่งงามได้มีการส่งเสริมให้มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนสารเคมี โดยการนำเศษพืชที่เหลือ เช่น ฟางข้าว ชังข้าวโพด กากกาแฟ มาทำปุ๋ยหมัก และส่งเสริมการปลูกพืชพันธ์พื้นเมือง เพื่อลดการใช้ยามาแมลง ซึ่งหลายหมู่บ้านได้นำปุ๋ยชีวภาพไปใช้แทนปุ๋ยเคมีในสัดส่วนที่มากขึ้น มีการขุดลอกคลองในทุกหมู่บ้านเพื่อแก้ปัญหา น้ำเสีย และตั้งกฎ กติการ่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาการทิ้งขยะในแม่น้ำลำคลอง มีการจัดการคัดแยกขยะในทุกครัวเรือนหมู่บ้าน เพื่อใช้ประโยชน์จากขยะ เช่นการนำขยะเปียกไปเลี้ยงไส้เดือนดิน ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้ช่วยลดปัญหามลพิษในชุมชนได้เป็นอย่างดี

๕) การจัดการภัยพิบัติ ตำบลโป่งงามเป็นพื้นที่เสี่ยงของการเกิดภัยพิบัติ ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วมดินโคลนถล่ม หรือวาตภัย บทเรียนจากภัยพิบัติใหญ่ในปี ๒๕๕๑ บ้านเรือนได้รับความเสียหาย การคมนาคมถูกตัดขาด ทำให้ผู้นำชุมชนเห็นโอกาสจากวิกฤติ ที่ต้องลุกมาพึ่งตนเอง แทนที่จะรอความช่วยเหลือเมื่อความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว จึงเป็นที่มาของการก่อตั้งศูนย์จัดการภัยพิบัติประจำหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถให้การดูแลช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ และนอกพื้นที่ได้ มีความพร้อมทั้งด้านเครื่องมือ เทคโนโลยีการสื่อสาร หลักสูตรการฝึกอบรม และกำลังคนที่ได้รับการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง การมีภาคีเครือข่าย การจัดการให้มีการอยู่เวรยามเฝ้าระวัง และประเมินสถานการณ์ จนถึงขณะนี้ตำบลโป่งงามเป็นตำบลหนึ่งที่มีความพร้อมในการพึ่งตนเองด้านการจัดการภัยพิบัติ และรวมทั้งมีความสามารถในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่อื่นด้วยทั้งในระยะเฝ้าระวัง ระยะกู้ชีพ และ ระยะฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ

๖) การจัดการพลังงานทางเลือก ของตำบลโป่งงามในระดับครัวเรือนมีการดำเนินงานด้านการนำใช้พลังงานทางเลือก ๒ ส่วนคือ มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ผลิตไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน (การถ่ายโอนภารกิจ จำนวน ๑๐ แห่ง) และ เมาถ่านโดยเตาเผาถ่านแบบ ๒๐๐ ลิตรรวมทั้งการทำน้ำส้มควันไม้ จำนวน ๒ แห่ง

๒) กลุ่มที่สร้างผลผลิตเพื่อการบริโภคที่ปลอดภัย เช่น กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษในทุกหมู่บ้าน กลุ่มครัวสะอาด จำนวน ๖ หมู่บ้าน กลุ่มผลิตและใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ จำนวน ๑๒ กลุ่ม กลุ่มผลิตน้ำดื่มในชุมชน จำนวน ๔ กลุ่ม เป็นต้น

๓) กลุ่มเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงเช่น การใช้สารเสพติด การขับรถเร็ว เช่น อาสา ชรบ. อปพร. ซึ่งมีทุกหมู่บ้าน และกลุ่ม ๒๕ตำบลปลอดภัยในทุกหมู่บ้าน เป็นต้น

๔.๓ ระดับหน่วยงาน รวมหน่วยงานรัฐ และเอกชน แหล่งประโยชน์ มิจงานและกิจกรรมที่กระทบด้านสุขภาพเป็นงานที่สร้างผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพ คือ รพสต.จำนวน ๓ แห่ง มีภารกิจบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ และอบต.ไปงามที่สนับสนุนบริการฉุกเฉินของหน่วยกู้ชีพและบริการอื่นๆในพื้นที่ แหล่งประโยชน์ที่สร้างผลกระทบต่อสุขภาพโดยตรง ได้แก่ ลานออกกำลังกายและเครื่องออกกำลังกายในทุกหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนแหล่งประโยชน์ หน่วยงานที่สร้างผลกระทบทางอ้อมต่อสุขภาพประกอบด้วย ๓ลักษณะ ได้แก่

๑) สร้างงานและกิจกรรมที่กระทบต่อสุขภาพเด็กและเยาวชนได้แก่ โรงเรียนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ จำนวน ๗ แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๖ และกิจกรรมของศูนย์อบรมจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ณ หน่วยอบรมประชาชนตำบลไปงาม เป็นต้น

๒) สร้างงานและกิจกรรมในการส่งเสริมสุขภาพได้แก่ ศูนย์หอมผญาบ้าน ในหมู่ ๖ การอบสมุนไพร หมู่ ๑ และ หมู่ ๙ เป็นศูนย์ฝึกอบรมเรื่องการรักษาสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย การใช้ผลิตภัณฑ์ปลอดสารเคมี เป็นต้น

๓) เป็นแหล่งรวมของงานและสถานที่จัดกิจกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ เช่นการประชุม การตรวจคัดกรองสุขภาพ การประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านสุขภาพ รวมถึงการรวมกลุ่มทำกิจกรรม ได้แก่ ศาลาประชาคมทุกหมู่บ้าน

๔.๔ ระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีศักยภาพเป็นหมู่บ้านจัดการตนเองทุกหมู่บ้านประกอบด้วย การจัดการตนเองเรื่องการจัดการน้ำ การจัดการตนเองเรื่องสวัสดิการ การจัดการตนเองเรื่องสุขภาพ

๔.๕ ระดับตำบล องค์การชุมชนระดับตำบล มีการสร้างงานและกิจกรรมที่สร้างผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่

๑) งานและกิจกรรมกระทบต่อสุขภาพโดยตรง ได้แก่ ๑) งานของกลุ่มออม.ซึ่งมีทั้งสิ้น ๒๐๒คน กระจายใน ๑๒หมู่บ้าน มีงานที่เชื่อมโยงกับบริการสุขภาพ ของหน่วยบริการสุขภาพ และงานหนุนเสริมกิจกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพในครัวเรือน หรือพื้นที่หมู่บ้านที่รับผิดชอบเช่น การจัดตรวจสุขภาพในวันประชุมและทำกิจกรรมของกองทุน การจัดทำข้อมูลจปฐ. การดูแลและให้คำแนะนำด้านสุขภาพในครัวเรือนที่รับผิดชอบ เป็นต้น ๒) งานของอาสากู้ชีพที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือ ณ จุดที่เกิดเหตุหรือภาวะฉุกเฉิน ร่วมกับหน่วยกู้ชีพหรือรถบริการฉุกเฉินของอบต.เช่นอุบัติเหตุตกจากที่สูง อุบัติเหตุจากรถ เจ็บครรภ์คลอด ใช้สูง เป็นต้น

๒) งานและกิจกรรมที่กระทบสุขภาพโดยอ้อมมี ๓ ลักษณะได้แก่ ๑) งานของอาสาสมัครในระดับตำบลเช่น อาสา ชรบ. ซึ่งรวมถึงการเป็นอาสาสมัครจัดการภัยพิบัติ อาสาป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เป็นต้นเป็นงานเฝ้าระวังความเสี่ยงในการขับขี่ การใช้สารเสพติด การเกิดภัยพิบัติ ๒) งานช่วยเหลือผู้สูงอายุเมื่อเสียชีวิต คือกองทุนฌาปนกิจผู้สูงอายุระดับตำบล จัดการโดยกลุ่มผู้สูงอายุ มีการรับสมาชิกเฉพาะอายุ ๕๕ ปีขึ้นไป ระดมเงินช่วยเหลือครอบครัวเมื่อเสียชีวิตศพละ ๑๐ บาท มีสมาชิก ๗๔๐ คน ทั้งตำบล

๓) งานและกิจกรรมที่สนับสนุนโดยท้องถิ่น และหน่วยงานภายนอก เช่น โครงการอาหารปลอดภัยในชุมชน ตลาดสีเขียว การปลูกผักปลอดสารพิษ รมรงค์ปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพ กลุ่มปั่นจักรยาน รมรงค์การสวมหมวกนิรภัยและคาดเข็มขัดนิรภัย เป็นต้น

๔.๖ ระดับเครือข่าย งานและกิจกรรมระดับเครือข่ายที่สร้างผลกระทบกับสุขภาพซึ่งทั้งหมดเป็นการสร้างผลกระทบโดยอ้อมได้แก่ ๑) เครือข่าย เฝ้าระวังโรคติดต่อ ระดับอำเภอ ซึ่งให้การช่วยเหลือเมื่อเกิดโรคติดต่อในระดับในพื้นที่ ๒) เครือข่ายอาสาสมัครจัดการภัยพิบัติเป็นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในทุกพื้นที่ด้วยการระดมแรง ระดมสิ่งของ ระดมเครื่องมือช่วยเหลือฟื้นฟู เป็นต้น

๔. ศักยภาพชุมชนจัดการตนเองด้านการเมืองและการปกครอง

ศักยภาพด้านการเมืองการปกครองของตำบลโป่งงามเป็นการนำใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการ ๔ ส่วนคือ ๑) กฎ กติกา ข้อตกลง ๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน ๓) การเข้าถึงบริการและสิทธิในการใช้ทรัพยากร ๔) การจัดการความขัดแย้ง ๕) การสื่อสาร มีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ กฎ กติกา ข้อตกลง โดยมีการจัดการใน ๖ ระดับคือ ระดับหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกในหมู่บ้าน มีการทำข้อตกลงร่วมกันในการออก กฎ กติกา ให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติตามให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันโดยทุกคนต้องเคารพกฎ ระเบียบ ข้อตกลง เมื่อทำผิดต้องถูกลงโทษตามที่กำหนดไว้เช่น ในหมู่ที่ ๒ มีกฎ กรณีผู้เสียชีวิตเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องจะยาเสพติดจะไม่ให้การช่วยเหลือใด ๆ จากหมู่บ้าน ในการประชุมทำข้อตกลงเหล่านี้สามารถจัดทำได้ในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน และการประชุมตามผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๑) ระดับกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน แต่ละกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ต่างกำหนดกฎ ระเบียบของการรวมกลุ่มไว้ชัดเจน พร้อมทั้งบทลงโทษกรณีที่ทำผิดไปจากที่ตกลงกัน เช่น กลุ่ม อสม. มีกฎ กติกา ให้ร่วมกันทำงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งในภาวะปกติ ภาวะเสี่ยง และเมื่อเกิดภัยพิบัติ เพื่อให้คนทำงานมีทักษะในการจัดการเป็นระบบ เป็นต้น ส่วนกองทุนต่างๆในหมู่บ้านตกลงกันมอบรายได้ส่วนหนึ่งประมาณร้อยละ ๓ - ๕ เพื่อใช้เป็นสาธารณประโยชน์ ทำให้ชุมชนมีแหล่งประโยชน์สำหรับการเกื้อหนุนผู้ต้องการความช่วยเหลือและสร้างประโยชน์ในชุมชนได้

๒) ระดับหน่วยงาน อบต.โป่งงามมีการทำประชาคมร่วมกับทุกหมู่บ้านเพื่อการแก้ปัญหาและการทำแผนพัฒนาตำบลและการข้อบัญญัติของท้องถิ่น ระดับหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านมีการตั้งกฎ กติกา เรื่องการอยู่ร่วมกัน โดยมีการแบ่งหัวหน้ากลุ่มบ้านเพื่อการปกครองที่ทั่วถึง มีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎ กติกาต่างๆ มีการกำหนดบทลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม เช่น ตัดสิทธิในการเข้าร่วมกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ การประกาศทางหอกระจายข่าว ตัวอย่างกฎ กติกา ได้แก่ ห้ามลักขโมย ห้ามทะเลาะวิวาทในงานบุญ ห้ามขายหรือดื่มสุราในวัด เป็นต้น

๓) ระดับตำบล มีการจัดการน้ำระหว่างพื้นที่ที่มีการใช้น้ำเพื่อการเกษตรร่วมกันหลายตำบลซึ่งได้ทำกติกาและมีกระบวนการเจรจาข้อตกลงเป็นครั้งคราว รวมทั้งการจัดการกองทุนในการรับสมาชิกจากภายนอกชุมชน เป็นต้น

๔) ระดับเครือข่าย อปพร. ชรบ. ในแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในระดับตำบล เมื่อมีงานหรือกิจกรรมที่ต้องการความช่วยเหลือเช่นการรักษาความปลอดภัย กิจกรรมอาสาต่างๆ ที่อัตรากำลัง อปพร. และ ชรบ. ในแต่ละหมู่บ้านหรือในตำบลมีไม่เพียงพอ เครือข่ายเหล่านี้สามารถขอความช่วยเหลือจากตำบลอื่นได้

๕.๒ การมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นการทำงานร่วมมือกันของทุกส่วนที่อยู่ในตำบล ตั้งแต่ระดับครัวเรือน กลุ่มและองค์กรชุมชน หน่วยงาน เครือข่าย โดยการเอางานและกิจกรรมเป็นตัวตั้ง ใช้โครงสร้างของคณะกรรมการ แกนนำ เป็นหน่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสื่อสารให้สมาชิกให้ความร่วมมือในขั้นตอนที่สำคัญของการทำงานและกิจกรรมทั้งหลาย ตัวอย่างเช่น ในการสร้างการมีส่วนร่วมของครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านตัวแทนครัวเรือนมีโอกาสได้เข้าร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรม ในหลายส่วน ตั้งแต่

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มและองค์กรชุมชน การเข้าร่วมประชุมในเวทีประชาคมเวทีประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้านและตำบล การเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านจัดโดย กรรมการหมู่บ้านเป็นประจำเพื่อรับข้อมูลข่าวสารและหารือแก้ปัญหาของหมู่บ้าน ในระดับตำบลมีศูนย์ประสานพลังแผ่นดินตำบลโป่งงาม ที่สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกส่วน ตำบลโป่งงาม มีคณะกรรมการพัฒนาตำบล ประกอบด้วยผู้บริหารท้องถิ่น ผู้แทน สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้แทนส่วนราชการ ผู้แทนประชาคมตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนรัฐวิสาหกิจ ทำหน้าที่กำหนดกรอบทิศทางพัฒนาตำบล และ สนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน และบูรณาการเป็นแผนพัฒนาตำบล สนับสนุนกิจกรรมอันเกิดจากแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมภายใต้แผน ออกกฎระเบียบหมู่บ้านและตำบลที่ไม่ขัดต่อระเบียบข้อกฎหมายและทำเนียมประเพณีปฏิบัติ สนับสนุนกิจกรรมด้านสังคม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชุมชน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจชุมชน สนับสนุนกิจกรรมการดูแลสุขภาพความเรียบร้อยในชีวิต ทรัพย์สิน และป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน ตำบล สนับสนุนกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมสตรี กิจกรรมเด็กและเยาวชน รวมทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงคนให้มีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ เกิดจากกิจกรรมการปลูกผักของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น โครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน และโครงการชอญนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน

๕.๓ การเข้าถึงบริการและสิทธิในการใช้ทรัพยากร ตำบลโป่งงามมีการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ถือเป็นส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิในการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ทั้งน้ำชลประทาน น้ำตามธรรมชาติ และน้ำประปาหมู่บ้าน มีการสร้างข้อตกลงที่คนในหมู่บ้านมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ และป่าอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนสิทธิในการสร้างการเข้าถึงเงินทุน จากการที่แต่ละหมู่บ้านมีกองทุนต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้มีการออม การกู้ และ การจัดสวัสดิการ มีตัวเงินสดหมุนเวียนกว่า ๓๐ ล้านบาททั้งตำบล เป็นต้น

๕.๔ การจัดการความขัดแย้ง ด้วยการนำผู้ที่มีบทบาทนำ เป็นที่เคารพนับถือในชุมชน หรือ เป็นผู้นำทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและหัวหน้ากลุ่มบ้าน ในการแก้ไขความขัดแย้ง มีการจัดการความขัดแย้งในกลุ่มและองค์กรชุมชนด้วยการมีข้อตกลง เช่น ข้อตกลงการกู้เงินของกองทุนต่างๆ ข้อตกลงในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม วัด มีกติกาห้ามจำหน่ายสุรา ห้ามทะเลาะวิวาททั้งนี้มีกลุ่ม อปพร ชรบ. ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการจัดการความขัดแย้ง ด้วยการเข้าร่วมเจรจา ดูแลความปลอดภัย ตำบลโป่งงามจัดให้มีการปกครองแบบกลุ่มบ้าน ทั้ง ๑๒ หมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้มีช่องทางในการสื่อสาร เข้าถึงข้อมูลและประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม งานประเพณี รวมทั้งการแก้ปัญหาของชาวบ้านได้อย่างทั่วถึง โดยในกลุ่มบ้านมีการแต่งตั้งหัวหน้ากลุ่ม มีบทบาทในการปกครองสมาชิกในกลุ่มบ้านแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่สามารถแก้ไขได้ และต้องเป็นบุคคลที่คนในกลุ่มบ้านนับถือ ให้ทำหน้าที่ในการเจรจาไกล่เกลี่ย หรือแก้ปัญหาความขัดแย้ง หากแก้ไขไม่ได้จึงจะส่งต่อให้ผู้นำชุมชน ดำเนินการต่อไป

๕.๕ การสื่อสาร มีการจัดการสื่อสารด้วยการใช้ทุนทางสังคมหลายระดับ เช่น เครื่องกระจายเสียงไร้สาย ของ อบต.โป่งงาม หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของ อบต.โป่งงาม เพื่อให้ประชาชนในทุกหมู่บ้าน ได้รับรู้ข่าวสารในทุกด้าน ทุกเรื่อง ส่วนในกลุ่มและองค์กรชุมชนในแต่ละหมู่และในระดับตำบลนั้นมีการประชุมสภาผู้นำองค์กรชุมชน ทุกวันที่ ๑ ของเดือน ถือเป็นช่องทางการสื่อสารโดยตรง ช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา การดำเนินการที่ผ่านมา และแนวทางการพัฒนาตำบล ต่อไป

๕. ศักยภาพในการจัดการตนเองของตำบลโป่งงาม

การจัดการตนเองของชุมชนตำบลโป่งงาม สรุปลงได้จากการเทียบเคียงการดำเนินงานและกิจกรรมของทุนทางสังคมในการแก้ปัญหา การพัฒนาผลผลิต รวมทั้งการตอบสนองความต้องการและความจำเป็น

ของคนในตำบล อันเป็นศักยภาพการจัดการตนเองของแต่ละหมู่บ้าน กับคุณลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ๗ ประการ ดังนี้

คุณลักษณะที่ ๑ การสร้างการเรียนรู้ปัญหาและความต้องการของชุมชน

ตำบลโป่งงามมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการแก้ไขและจัดการปัญหาและความต้องการของชุมชนครอบคลุมเรื่องสำคัญของพื้นที่ได้แก่ ๑) การจัดการน้ำทั้งน้ำเพื่อการบริโภค น้ำเพื่อการเกษตรและการป้องกันภัยพิบัติ มีการออกแบบการจัดการน้ำสำหรับน้ำแล้งและน้ำฝน มีการจัดทำระบบฝายกันน้ำทั้งเป็นลักษณะฝายชั่วคราวที่ทำจากกระสอบทรายและไม้และฝายถาวรที่ทำด้วยคอนกรีต ซึ่งอยู่ที่หมู่ ๑ หมู่ ๒ หมู่ ๓ หมู่ ๕ หมู่ ๖ หมู่ ๗ หมู่ ๘ หมู่ ๙ และ หมู่ ๑๒ และการจัดทำฝายชะลอน้ำ ห้วยแล้ง (หมู่ ๗) และห้วยมะกอก (หมู่ ๒) จำนวน ๘๐ แห่ง ทั้งนี้ด้วยการนำข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาและความต้องการน้ำ มาประชุมและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และ สาเหตุของปัญหา มีการทำประชาคมเพื่อหาทางแก้ไขจัดทำแผนแก้ปัญหา จัดทำข้อตกลง กฎ กติการ่วมกัน จัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ทำนา มีการขุดลอกคลองไส้ไก่ เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้น้ำอย่างทั่วถึงและเพียงพอ ๒) การจัดการด้านสุขภาพ โดยดำเนินการของคณะกรรมการกองทุนระบบหลักประกันสุขภาพ อบต.โป่งงาม ที่ให้การสนับสนุน โครงการหรือกิจกรรมที่เป็นการ ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และ บำบัดฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการตาม ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพตำบลโป่งงามและ ธรรมนูญสุขภาพผู้สูงอายุตำบลโป่งงาม ๓) การจัดการกองทุนเศรษฐกิจชุมชน ให้การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มอาชีพ ที่ขาดเงินทุนหมุนเวียน โดยการกู้ยืม ไม่มีดอกเบี้ย ๔) การจัดสวัสดิการชุมชน โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโป่งงาม (ออมวันละบาท) ซึ่งเป็นการส่งเสริมการออมเงิน และจัดสวัสดิการในการ เกิด เจ็บ ตาย และการจ่ายเงินบำนาญ

คุณลักษณะที่ ๒ การสร้างกลไกผลักดันทุกระดับโดยหาเจ้าภาพเข้ามาช่วยจัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้ได้

ตำบลโป่งงามมีการสร้างกลไกการบริหารจัดการตนเองในทุกระดับ ตั้งแต่การมีหัวหน้ากลุ่มบ้านมีคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาตำบล คณะกรรมการจัดการน้ำ ในการจัดการแก้ปัญหาของหมู่บ้าน มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้หน้าที่ได้รับการเคารพนับถือเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ย มีแกนนำและคณะกรรมการบริหารกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กองทุนต่างๆ สถาบันการเงิน มีตลาดและชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สภาวัฒนธรรมตำบลโป่งงาม ทำหน้าที่ในการเชื่อมการทำงานช่วยเหลือกัน รวมทั้งการประสานความช่วยเหลือทั้งในและนอกตำบลนอกจากนี้ประชาชนในตำบลยังมีโอกาสในการมีส่วนร่วมกับการบริหาร และการจัดการตนเองของตำบลด้วยการเข้าร่วมประชุมของหมู่บ้าน เวทีประชาคมของหมู่บ้าน การประชุมของกลุ่มและองค์กรชุมชนที่เป็นสมาชิก

คุณลักษณะที่ ๓ การสร้างคนให้ต้องจัดการตนเอง

การสร้างคนให้ต้องจัดการตนเองด้วยการสามารถทำเป็นและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทั้งนี้เป็นกระบวนการที่ผลักดันและขับเคลื่อนให้ต้องแก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง มากกว่าการรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ตำบลโป่งงาม มีกระบวนการดำเนินงานด้วยการเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาความสามารถของคนในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญในงานต่างๆ มาเป็นต้นแบบหรือแกนนำในการดำเนินงาน มีการแต่งตั้งผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นเจ้าของงาน มีการเปิดโอกาสให้มีอาสาสมัครในการทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการสนับสนุนให้คนในหมู่บ้านเข้ารับการฝึกอบรม เช่น การเป็นหมอดิน การทำบัญชีครัวเรือน การแปรรูปอาหาร การผลิตของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ หรือ มีการถ่ายทอดบทเรียนและความรู้ผ่านการทำงานของแกนนำเยาวชน โดยเฉพาะอาสาสมัครดูแลสุขภาพ (อสม.น้อย) ตำบลโป่งงามมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติจนได้ผลดีจริง หรือแม้กระทั่งการใช้หลักศาสนาเป็นฐานในการร่วมกำหนด

แนวทางการแก้ปัญหา หากทางออกร่วมกัน จนมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ เช่น การบริหารจัดการ กองทุนต่างๆ การนํารายได้แบ่งปันช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การลดการกักตุนอาหารระบบ การบริหารจัดการน้ำทำให้ชุมชนสามารถจัดการภัยพิบัติ จัดการตลาดเพื่อขายผลผลิต สร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้และความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้ คุณลักษณะนี้พบได้ในทุกหมู่บ้าน

คุณลักษณะที่ ๔ การสร้างการมีส่วนร่วม ในทุกมิติ

การสร้างการมีส่วนร่วม ในทุกมิติ ในทุกรูปแบบทั้งการร่วมคิด ร่วมทำงาน ร่วมรับประโยชน์ และร่วมปรับแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ตำบลโป่งงามเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมให้กับทุกกลุ่มและองค์กรชุมชน หน่วยงาน รวมทั้งประชาชน โดยเน้นการสร้างกระบวนการที่แต่ละฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมได้ตามรูปแบบที่เหมาะสมกับตน เช่น การร่วมระดมความคิดตามเวทีต่างๆ การร่วมทำกิจกรรมและงานของกลุ่มและองค์กรต่างๆในหมู่บ้านและในตำบล และการร่วมผลักดันให้เกิดงานใหม่ ทั้งนี้ผู้นำ แกนนำรวมทั้งชาวบ้านสามารถกำหนดบทบาทตนเองในการมีส่วนร่วมได้ เช่น การเป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก คนทำงานหลัก คนช่วยทำงาน และคนรับประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาตำบลด้านต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มและองค์กรชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการพัฒนางานและกิจกรรมสำหรับตำบล ถือเป็นภารกิจสำคัญ ความรู้และประสบการณ์ และทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี คุณลักษณะนี้มีความเข้มแข็งนี้ พบได้ในทุกหมู่บ้าน

คุณลักษณะที่ ๕ การระดมเงินและทรัพยากรเพื่อเป็นทุน

ตำบลโป่งงามในทุกหมู่บ้านมีการสร้างองค์การการเงิน กองทุนต่างๆ ของชุมชน ให้เป็นแหล่งประโยชน์และกลไกการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการพึ่งตนเองของชุมชน และสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เงินหมุนเวียนของชุมชนซึ่งมีประมาณกว่า ๓๐ ล้านบาท ถูกนำมาใช้ในการขับเคลื่อนงานต่างๆได้ เช่น การทำเป็นเงินทุนเพื่อต่อยอดและขยายงานกลุ่มอาชีพเดิมและสร้างกลุ่มอาชีพใหม่ การจัดสวัสดิการให้คนในชุมชนดูแลตั้งแต่เกิดจนตาย การจัดสวัสดิการทางการศึกษา การทำนุบำรุงศาสนา การเพิ่มศักยภาพแกนนำกลุ่ม การช่วยเหลือดูแลกลุ่มผู้ต้องการความช่วยเหลือผู้สูงอายุ คนพิการ และการตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อใช้ในการสาธารณประโยชน์ เป็นต้น คุณลักษณะนี้พบว่ามีความโดดเด่นในทุกหมู่บ้าน

คุณลักษณะที่ ๖ การมีข้อตกลงเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืน และสร้างความสัมพันธ์แนวราบ อันเกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

ตำบลโป่งงามได้มีการจัดทำข้อตกลงทั้งระดับบุคคลและครอบครัว ระดับกลุ่มและองค์กรชุมชน ระดับหน่วยงาน ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลและระดับเครือข่าย ดังปรากฏในศักยภาพด้านการเมืองการปกครองด้วย เช่น การมีกติกาข้อตกลง ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อจัดการการเงิน การงดให้กู้ยืมเงินกองทุนถ้าบุคคลมีปัญหาประวัติเสียทางการเงินหรือหนี้สิน การปันผลดอกเบี้ย การจัดทำระเบียบกองทุนและการจัดสวัสดิการให้สมาชิกกลุ่มและช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ การมีข้อตกลงของหมู่บ้านในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การจัดตั้งคณะกรรมการน้ำ (แก้มือเมือง แก่ฝ่าย) และการจัดการน้ำของเครือข่ายลุ่มน้ำ ถ้า ลุ่มน้ำโป่ง เป็นต้น ซึ่งกระบวนการจัดทำข้อตกลงและกติกา ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ โดยเฉพาะการจัดการกับเงื่อนไขของการทำงานและจัดกิจกรรมทั้งหลายของชุมชน

คุณลักษณะที่ ๗ การจัดการความร่วมมือระหว่างองค์กร หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

ตำบลโป่งงามมีการจัดการความร่วมมือระหว่างองค์กรและหน่วยงานดังกล่าวตามงานและกิจกรรมในพื้นที่ เช่น การทำงานร่วมกับ อบต.โป่งงามสนับสนุนงบประมาณพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพ ไฟฟ้า ถนน รางระบายน้ำ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คนพิการ การส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น โดยทุกหมู่บ้านมีการ

ทำงานของคณะกรรมการฝ่ายปกครองหมู่บ้านร่วมกับ เจ้าหน้าที่ ตำรวจ และทหาร เรื่องการจัดการยาเสพติด การทำงานร่วมกับเกษตรอำเภอแม่สายและศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ เพื่อพัฒนาทักษะเกษตรกรด้านเทคนิคการปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ การสนับสนุนพันธุ์ปลาจากสถานีเพาะพันธุ์ปลาจังหวัดเชียงราย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ของ OTOP ร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่สาย และการอบรมให้ความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน จากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดเชียงราย เป็นต้น คุณลักษณะนี้มีให้เห็นในทุกหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังสามารถสรุปการจัดการตนเอง และงานเด่นของพื้นที่ โดยแจกแจงเป็นรายหมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ ๑ บ้านถ้ำ	การจัดการตนเองด้านกองทุนและสวัสดิการ
หมู่ที่ ๒ บ้านดง	การจัดการตนเองด้านการป้องกันภัยพิบัติ มีพืชเศรษฐกิจคือมันเทศ
หมู่ที่ ๓ บ้านถ้ำปลา	มีระบบประปาผิวดิน หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชน (อ่างเก็บน้ำ สะพานไม้)
หมู่ที่ ๔ บ้านถ้ำสันติสุข	การจัดการตนเองด้านสวัสดิการ มีความโดดเด่นด้านประเพณีและวัฒนธรรม
หมู่ที่ ๕ บ้านห้วยปูแกง	การจัดการตนเองด้านการท่องเที่ยวชุมชน
หมู่ที่ ๖ บ้านสันกอส	กลุ่มอาชีพเลี้ยงวัว และกลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด มีศูนย์ซ่อมผญาพื้นบ้าน
หมู่ที่ ๗ สันเกล็ดทอง	หมู่บ้านจัดการตนเองด้านอาหารปลอดภัย
หมู่ที่ ๘ บ้านโป่งเหนือ	การจัดการตนเองด้านการป้องกันอุบัติเหตุทางถนน และมีตลาดสีเขียว
หมู่ที่ ๙ บ้านโป่ง	เป็นหมู่บ้านจัดการตนเองด้านอาหารปลอดภัย มีตลาดสีเขียว
หมู่ที่ ๑๐ บ้านผาศี (อาข่า)	การจัดการตนเองเศรษฐกิจชุมชน มีวิสาหกิจชุมชน ๔ กลุ่ม มีมีการผลิต และแปรรูปกาแฟที่มีชื่อเสียง และการปลูกผักเมืองหนาว
หมู่ที่ ๑๑ บ้านผาศี (ลาหู่)	การจัดการตนเองด้านการป้องกันภัยพิบัติโดยชุมชน เป็นหมู่บ้านผลิตกาแฟเพื่อจำหน่ายให้กับหมู่ ๑๐ และมีการปลูกผักเมืองหนาว ถั่วแขก ข้าวโพดฝักอ่อน
หมู่ที่ ๑๒ บ้านถ้ำพัฒนา	เรื่องการจัดการแหล่งน้ำ (ระดับตำบล)

ศักยภาพการจัดการอาหารชุมชนตำบลโป่งงาม

ชุมชนโป่งงามโดยความร่วมมือของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐ และการได้รับการหนุนเสริมจากองค์กรที่เป็นเครือข่าย ทำให้ชุมชนในตำบลโป่งงามสามารถจัดการระบบอาหารชุมชน โดยใช้ต้นทุนของชุมชนที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การจัดการระบบอาหารในชุมชนมีรูปแบบ องค์กรประกอบ และปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการอาหารที่หลากหลายดังสรุปได้ดังนี้

๑. การผลิตอาหาร

การผลิตอาหารของชุมชนในตำบลโป่งงามซึ่งมีทั้งหมด ๑๒ หมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านจะมีลักษณะของประชากรทั้งที่มีความหลากหลายและเป็นลักษณะเฉพาะเชื้อชาติในหมู่บ้านนั้นๆ เช่น หมู่ ๑,๖,๙,๑๒ เป็นคนเชื้อสายไทยพื้นเมือง หมู่ ๔ เป็นชาวจีนยูนนาน หมู่ ๑๐ เป็นคนเชื้อสายอาข่า หมู่ ๑๑ เชื้อสายลาหู่ ส่วนหมู่ ๒,๓,๕,๗,๘ จะประกอบด้วยประชากรจากหลากหลายเชื้อชาติทั้งไทยพื้นเมือง ไทใหญ่ อาข่า ดาระอ้าง และจีนยูนนาน ซึ่งในแต่ละเชื้อชาติจะมีวิถีการอยู่ การกิน รวมทั้งการทำเกษตรกรรม การปลูกผัก และการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเผ่า และวิถีการทำเกษตรกรรมของชุมชนแต่ละหมู่บ้านยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านลักษณะของภูมิประเทศ ฤดูกาลและกลไกความต้องการของท้องตลาดตั้งรายละเอียดดังนี้

๑.๑ การปลูกผัก: จากการที่ผู้นำและสมาชิกในชุมชนเล็งเห็นประโยชน์ของนโยบายตามแนวพระราชดำริที่ส่งเสริมให้ครัวเรือนปลูกผักกินเอง จึงนำมาสู่การพัฒนาโครงการ "บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง" ที่มีเป้าหมายให้ทุกครัวเรือนปลูกผักไว้บริโภคเพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการซื้อผัก ได้บริโภคผักที่ปลอดภัย

ทั้งนี้วิธีการปลูกผักของชุมชนในตำบลโป่งงาม มีการปลูกผักชนิดต่างๆที่หลากหลายและแตกต่างกันบ้าง ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ทั้งความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เช่น เผ่าเยอ นาน จะนิยมปลูกผักกางต้ง บลือคโคลี ผักโขม โอซัน เผ่าอาฮาและดาระอัน จะปลูกผักมะระหวาน ถั่วแขก กะหล่ำปลี เผ่าไทใหญ่และลาหู่ จะปลูกผักกาด มะเขือ พริก บวบ แตงกวาและผักอื่นๆที่มีวางขายตามท้องตลาดทั่วไป นอกจากนี้จากความแตกต่างของภูมิประเทศ เช่น หมู่บ้านที่เป็นดอยจะปลูกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ คือ กาแฟ ได้แก่ หมู่ ๑๐,๑๑ ส่วนพื้นที่อีก ๑๐ หมู่บ้านซึ่งเป็นที่ราบในแต่ละหมู่บ้านจะเลือกปลูกผักที่เหมาะสมกับฤดูกาล ความต้องการของตลาด โดยในแต่ละหมู่บ้านจะมีความหลากหลายของวิธีการปลูกผักดังนี้

- หมู่ ๑ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา ถั่วเหลือง ข้าวโพดอ่อน
- หมู่ ๒ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา เห็ดนางฟ้า มันเทศ กะหล่ำ กัวย สับปะรด ลิ้นจี่
- หมู่ ๓ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา
- หมู่ ๔ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา บร็อกเคอรี่ ยอดถั่วลิ้นเตา ผักโกซุน ผักโขม
- หมู่ ๕ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา ข้าวโพดฝักอ่อน
- หมู่ ๖ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา ข้าวโพดฝักอ่อน เห็ดนางฟ้า ถั่วเหลือง
- หมู่ ๗ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา กะหล่ำ บร็อกเคอรี่ ยอดถั่วลิ้นเตา
- หมู่ ๘ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา สับปะรด ลิ้นจี่ ข้าวโพดฝักอ่อน
- หมู่ ๙ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา กระเทียม ปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพดฝักอ่อน
- หมู่ ๑๐ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา กาแฟ ถั่วแขก ผักชโยเต้ (มะระหวาน)
- หมู่ ๑๑ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา กาแฟ ถั่วแขก ลิ้นจี่ และผักชโยเต้ (มะระหวาน)
- หมู่ ๑๒ ผักที่ปลูก ได้แก่ มะเขือ พริก บวบ แตงกวา ปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพดฝักอ่อน

นอกจากนี้จากการร่วมมือกันของสมาชิกในทุกหมู่บ้านก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนในการส่งเสริมและหนุนเสริมการปลูกผักในชุมชนให้มีคุณภาพและยั่งยืน ดังนี้ บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง มีชุมชนทั้ง ๑๒ หมู่ เป็นสมาชิก กลุ่มปลูกผักปลอดภัย มีชุมชนทั้ง ๑๒ หมู่ เป็นสมาชิก ขอยนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน (ซีเหล็ก แคน มะรุม เสี้ยว) มีชุมชนทั้ง ๑๒ หมู่ เป็นสมาชิก กลุ่มปลูกผักจินยูนนาน มีสมาชิกในชุมชน หมู่ ๔ เป็นสมาชิก และกลุ่มปลูกผักเมืองหนาว สมาชิกในชุมชน หมู่ ๑๐,๑๑ เป็นสมาชิก

ทั้งนี้การจัดการระบบการปลูกผักของชุมชนโป่งงามที่มีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นอกจากการมีจิตสำนึกรักในต้นทุนของชุมชน และความร่วมมือของผู้นำและสมาชิกในหมู่บ้านทุกคน ยังมีแหล่งทุนสนับสนุนที่ช่วยหนุนเสริมให้วิธีการปลูกผักมีความยั่งยืน และมีคุณภาพ ได้แก่ การมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญ ทั้งด้านการปลูกผัก ปราชญ์ด้านเกษตรอินทรีย์ และหมอดินอาสา ที่คอยช่วยให้ความรู้และสอนวิธีการทำให้กับชาวบ้าน อีกทั้งยังมีหน่วยงานองค์กรที่เป็นของระดับชุมชน ตำบล และจากหน่วยงานภายนอกที่เป็นภาคีเครือข่ายเป็นส่วนหนุนเสริม ทั้งการให้ทุนสนับสนุนการปลูกพืช การให้เงินกู้ยืม การส่งเสริมด้านการให้ความรู้เชิงวิชาการในการปลูกผัก ดูแลและพัฒนาดิน ทำปุ๋ยชีวภาพ รวมทั้งการตรวจสุขภาพแก่ชาวบ้านในการตรวจสารพิษตกค้าง ได้แก่ สภาเกษตรกร ตำบลโป่งงาม โรงเรียนเตรียมผู้สูงอายุ ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรตำบลโป่งงาม สภาเกษตรกรตำบลโป่งงาม มูลนิธิชัยพัฒนา โดยศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์ ศูนย์วิจัยพืชสวนกรมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนในพื้นที่ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการปลูกผักไว้กินเอง และการรวมตัวของกลุ่มย่อยนอกจากเพื่อมีผักที่ปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน ช่วยลดค่าใช้จ่ายแล้ว ยังช่วยเพิ่มอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้ต่อคนในชุมชน และยังเป็นช่องทางที่เกื้อหนุนให้คนในชุมชนได้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อีกทาง

๑.๒ การผลิตข้าว: การผลิตข้าวของชุมชนในตำบลโป่งงาม ประชากรส่วน สิบเนื่องจากรูปแบบวิถี การเพาะปลูกดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่สืบสานต่อกันมา และการมีพื้นที่เหมาะสมในการเพาะปลูกข้าว ยกเว้น หมู่ ๔ ๑๐ และ ๑๑ ซึ่งไม่มีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าว ทั้งนี้พันธ์ข้าวที่ปลูกจะซื้อมาจากศูนย์พันธ์ข้าวอำเภอพาน โดยพันธ์ข้าวที่นิยมปลูกคือ กข ๖ ข้าวหอมมะลิ ข้าวหอมแดง ข้าวหอมนิล และในปัจจุบันในหมู่ ๙ มีการพัฒนา ข้าวปลอดภัยสารพิษ จากแนวคิดของปราชญ์ในหมู่บ้านที่มีความเชี่ยวชาญในการปลูกข้าว ได้เล็งเห็นถึง ความสำคัญของการใช้ปุ๋ยเคมีที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ จึงมีการพัฒนาวิธีการปลูกข้าวที่ปลอดภัย โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตเองในหมู่บ้านเอง และตั้งเป็นกลุ่มกลุ่มเกษตรอินทรีย์ (ผลิตข้าวปลอดภัย) เพื่อจะได้เผยแพร่ให้กับสมาชิกทุกคนอื่นในหมู่บ้านได้ทำตาม นอกจากนี้ในตำบลโป่งงามยังมีการจัดการผลิต ข้าวเพื่อให้ครบวงจร โดยการจัดตั้งโรงสีชุมชนโดยตั้งอยู่ที่หมู่ ๑๒ เพื่อให้ประชาชนในตำบลนำข้าวมาสีในโรงสี ของหมู่บ้าน เพื่อเป็นการหมุนเวียนการสร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้านต่อไป

๑.๓ การเลี้ยงสัตว์: ในชุมชนตำบลโป่งงามนอกจากการเพาะปลูกผักและข้าว ยังมีมีการเลี้ยงสัตว์ ในระบบของการผลิตอาหาร โดยส่วนหนึ่งเพื่อการบริโภค และอีกส่วนเพื่อนำไปแปรรูปและจำหน่ายสร้าง รายได้เสริมแก่ครอบครัวต่อไป ทั้งนี้ในแต่ละพื้นที่ของแต่ละหมู่มีการเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆดังนี้

๑) เลี้ยงหมู	ทุกหมู่บ้าน
๒) เลี้ยงปลา	ทุกหมู่บ้าน
๓) เลี้ยงวัว	หมู่ ๒, ๖, ๘, ๙
๔) เลี้ยงกบ	ทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ ๔
๕) เลี้ยงจิ้งหรีด	หมู่ที่ ๖
๖) เลี้ยงไก่	ทุกหมู่
๗) เลี้ยงเป็ด	หมู่ที่ ๑, ๙, ๑๒
๘) เลี้ยงกุ้ง	หมู่ที่ ๑๒

๒. การแปรรูป

ในระบบการผลิตอาหารชุมชนซึ่งมีทั้งการปลูกพืชที่เป็นทั้งผักและผลไม้ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ เมื่อมี ผลผลิตออกมาจำนวนมาก ทำให้รับประทานในครอบครัวไม่หมด หรือกรณีจำหน่ายทำให้ได้ราคาต่ำ จึงได้มีการแปรรูปผลผลิตในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกในชุมชนตำบลโป่งงามมีเป้าหมายหลักเพื่อมีอาหารที่ปลอดภัย บริโภคในครัวเรือน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนและถนอมอาหารไว้รับประทานในภาวะยากลำบาก โดยในแต่ละหมู่บ้านมีวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์และสินค้า ดังนี้

๒.๑ แปรรูปผลไม้: มีผลิตภัณฑ์ที่แปรรูป ได้แก่ กล้วยตาก มีการแปรรูปใน หมู่ที่ ๒ การทำน้ำ ลิ้นจี่ หมู่บ้านที่ทำ ได้แก่ หมู่ ๒, ๗, ๘, ๑๐, ๑๑ และการแปรรูปผลไม้ดอง เช่น มะม่วง มะขาม มะยม ซึ่งประชากร ในทุกหมู่ทั้ง ๑๒ หมู่ มีการแปรรูปผลไม้ดองตามแต่ฤดูกาลที่มีผลไม้ชนิดนั้นๆ

๒.๒ แปรรูปผลผลิตจากพืชผัก:

ลักษณะการแปรรูปผลผลิตที่มาจากพืช มีความแตกต่างออกไปตามบริบทพื้นที่ และ ผลผลิตที่มีในชุมชน ดังนี้

หมู่ ๑	แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู
หมู่ ๒	แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู น้ำ เต้าหู้
หมู่ ๓	แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู ข้าวแรมพีน

- หมู่ ๔ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู น้ำ
เต้าหู้ ผักดองจีน/กิมจิฉุนาน เต้าหู้ยี้ ข้าวกันจีน ผักกาดดอง
- หมู่ ๕ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู
ข้าวกันจีน ข้าวควบ/ข้าวเกรียบว่าว ปลาร้า
- หมู่ ๖ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู
ปลาร้า พริกลาบ
- หมู่ ๗ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู
ข้าวแรมพิน
- หมู่ ๘ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู ถั่ว
ทอดสมุนไพร ข้าวต้มมัด
- หมู่ ๙ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู
ข้าวหมา น้ำข้าวกลิ้ง กระทียมดอง น้ำเต้าหู้ กระทียมเจียว ข้าวกลิ้งงอก
- หมู่ ๑๐ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู
กาแฟคั่วบด ชา
- หมู่ ๑๑ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู ชา
ผง
- หมู่ ๑๒ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังนี้ หน่อโอ้/หน่อไม้ดอง พักข้าวทำสบู่ แชมพู
แหมมเห็ด ข้าวแต่น

๒.๓ แปรรูปผลผลิตจากสัตว์

มีการแปรรูปในหลายรูปแบบ ได้แก่ ปลาร้า (ทุกหมู่บ้าน) ไล่อั่ว (หมู่ที่ ๑) แหมมหมู (หมู่ ๗ หมู่
ที่ ๙) น้ำปู (หมู่ที่ ๘ หมู่ที่ ๙) ไช้เค็ม (หมู่ที่ ๑) ไช้เยี่ยวม้า (หมู่ที่ ๔) เนื้อแดดเดียว (หมู่ที่ ๔) และแคบหมู (หมู่
ที่ ๙)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการแปรรูปอาหารที่หลากหลาย คือการได้รับการพัฒนาทักษะ จาก ศูนย์
การศึกษานอกระบบตามอัธยาศัย (กศน.) ในเรื่องของเทคนิค วิธีการ โดยมีแกนนำครัวเรือน และแกนนำ
กลุ่ม เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ มาเรียนรู้และนำไปขยายสู่กลุ่มอื่น ๆ

๓. การกระจายสินค้าและผลผลิต

ในระบบการผลิตอาหารในชุมชนตำบลโป่งงาม มีเป้าหมายหลักเพื่อให้ทุกครัวเรือนมีผัก และผลผลิต
จากการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ที่ปลอดภัย ได้บริโภคทั้งจากผลผลิตที่นำมาบริโภคโดยตรงและการนำไปแปรร
รูปเพื่อส่งวนอาหารและ สร้างรายได้ การบริหารงานในตำบลยังมีระบบการกระจายสินค้าและผลผลิตเพื่อ
ขยายไปสู่คนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เน้นที่คนในชุมชน และมีผลผลิตบางส่วนที่มาจากต่างตำบล เช่น ผัก และ
เนื้อสัตว์ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างหาอาชีพและรายได้แก่คนในชุมชนแล้ว ยังเป็นการต่อยอดการขยาย
ตลาดไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นการสร้างผลประโยชน์ทั้งทางตรงต่อคนในชุมชน ยังสามารถนำไปสู่การ
พัฒนาระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไปได้ ทั้งนี้ในการจัดการระบบการกระจายสินค้าและผลผลิต
ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน ปราชญ์ในชุมชน และองค์กรในชุมชน ดังนี้

๓.๑ ตลาดสีเขียว ในตำบลโป่งงาม มี ๓ แห่ง อยู่ที่หมู่ ๘, ๙, ๑๒ เป็นแหล่งจำหน่ายอาหารปลอดภัย
ทั้งที่เป็นผักที่ปลูกเองในครัวเรือน เช่น ผักกาด มะเขือ พริก ถั่วฝักยาว แตงกวา บวบหอม และบวบเหลี่ยม

๓.๒ ตลาดชุมชน ในตำบลโป่งงาม มี ๔ แห่ง หมู่ ๓, ๔, ๘, ๙ เป็นแหล่ง เป็นแหล่งกระจายสินค้าเพื่อ
ใช้บริโภคทั้งจากส่วนที่เหลือจากครัวเรือน และผลผลิตหรือสินค้าจากการแปรรูปต่างๆ เช่น ผักแปรรูป ผลไม้
แปรรูป และเนื้อสัตว์แปรรูป

๓.๓ ตลาดเคลื่อนที่ (กาดน้อยเคลื่อนที่) มี ๒ คัน มีลักษณะเป็นรถกระบะขับไปตามหมู่บ้านต่างๆในชุมชนจำหน่ายผลผลิตที่เป็น ผักสด เนื้อสัตว์ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผัก ผลไม้ และสัตว์ ซึ่งถือเป็นภาระกระจายผลผลิตที่เหลือเกินจากครอบครัว

๓.๔ กาดน้อยหน้าบ้าน ทุกหมู่บ้าน ในแต่ละบ้านมีการจัดทำศาลาหรือร้านค้าตั้งหน้าบ้านเพื่อจำหน่ายผลผลิตทั้งผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผัก ผลไม้ และสัตว์ ซึ่งถือเป็นภาระกระจายผลผลิตที่เหลือเกินจากครอบครัว เป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างคนในชุมชนและสร้างรายได้

๓.๕ ร้านค้าชุมชน หมู่ ๔ จะมีตลาดมีการจำหน่ายสินค้าจากชุมชนหมู่บ้านต่างๆทั้งที่เหลือจากครัวเรือนและที่ทำเป็นอาชีพ เป็นการกระจายสินค้าสู่คนในชุมชนและนอกชุมชน

๓.๖ โรงเรียนเตรียมผู้สูงอายุ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ จะเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่เหลือจากการบริโภคของโรงเรียน โดยการจำหน่ายผักที่ผลิตในโรงเรียนเพื่อเป็นการสร้างรายได้

๓.๗ ศูนย์เด็กเล็ก มีในหมู่ ๒,๕,๙,๑๐,๑๑,๑๒ จะเป็นแหล่งรับซื้อผลผลิตที่ปลอดภัยจากชุมชน ทั้ง ผักสด เนื้อสัตว์ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผัก ผลไม้ และสัตว์

๓.๘ โรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา ตั้งอยู่ในหมู่ ๓,๕,๘,๑๐,๑๒ จะเป็นแหล่งรับซื้อผลผลิตที่ปลอดภัยจากชุมชน ทั้ง ผักสด เนื้อสัตว์ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผัก ผลไม้ และสัตว์

๔. ระบบสนับสนุน

ในตำบลโป่งงามนอกจากการขับเคลื่อนของผู้นำชุมชนและความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนทุกหมู่แล้ว การดำเนินการจัดการระบบอาหารในชุมชน ยังมีหน่วยงาน องค์กร ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนที่เป็นภาคเครือข่าย ในการหนุนเสริมระบบการจัดการอาหารของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ดังนี้

๔.๑ ระบบการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในตำบลโป่งงามมีระบบการจัดการทรัพยากรที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนระบบอาหารในชุมชน ดังนี้ ๑) การจัดการทรัพยากรการจัดการทรัพยากรน้ำ มีกลุ่มผู้ใช้ น้ำเพื่อการเกษตร คณะกรรมการจัดการน้ำลุ่มน้ำถ้ำ กลุ่มรักษถ้ำปลา กลุ่มน้ำดื่มชุมชน และกลุ่มประปาภูเขา ๒) การจัดการดิน มีปราชญ์หรือหมอดินอาสา มีการจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตรให้แก่คนในชุมชน ๓) การจัดการป่า มีโครงการต่างๆ เช่น บวชป่า กลุ่มป่าชุมชนห้วยแล้ง นอกจากนี้ในชุมชนยังมีระบบการทำปุ๋ย โดยมีกลุ่มต่างๆ คือ กลุ่มปุ๋ยไส้เดือนดิน กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มปุ๋ยหมักจากกากกาแฟ และกลุ่มสืบชะตาน้ำดินถิ่นโป่งงาม

๔.๒ การเสริมความเข้มแข็งในการดำเนินงาน มีหน่วยงานที่มาสนับสนุน ดังนี้

๑) รพสต.ตำบลโป่งงาม มีจำนวน ๓ แห่ง สนับสนุนความรู้ และการตรวจสุขภาพพืชผักค้ำในร่างกาย (โดยจะมีการสำรวจผู้ที่มีความเสี่ยงจากการปลูกผัก และสุ่มตรวจสุขภาพของการมีสารพิษตกค้างให้ปีละ ๑ ครั้ง)

๒) มูลนิธิชัยพัฒนา โดยศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ สนับสนุนการให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการปลูกผัก การทำปุ๋ยอินทรีย์ และการตลาด

๓) อบต. สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการด้านเกษตร ทั้งที่เกี่ยวกับการเพาะปลูกและการตรวจสุขภาพสารพิษตกค้างในประชาชนกลุ่มเสี่ยง

๔) ศูนย์บริหารและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร(ศบกด.) วิเคราะห์ปัญหาด้านเกษตรที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตำบล เพื่อนำมาวางแผนในการป้องกัน แก้ไข การทำการเกษตรร่วมกับองค์กรในชุมชนและสมาชิกในชุมชน

๕) กองทุนหลักประกันสุขภาพอบต.โป่งงามให้งบประมาณสนับสนุนแก่ รพสต. ทั้ง ๓ แห่ง เพื่อการตรวจสารพิษตกค้างในร่างกายของประชากรกลุ่มเสี่ยงที่ทำการเพาะปลูก

๖) ศูนย์การศึกษาออกระบบ และตามอัถยาศัย : กศน. มีส่วนหนุนเสริมในการสอนการแปรรูปอาหารให้กับสมาชิกทุกหมู่ในชุมชน แล้วแต่ความสนใจของประชากร โดยมีการเปิดให้สมัครตามความสมัครใจ

๔.๓ การเพิ่มคุณภาพมาตรฐานการผลิต

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ตั้งอยู่ในหมู่ ๕ วิเคราะห์ปัญหาด้านเกษตรที่เกิดขึ้นในทุกหมู่บ้านของตำบล เพื่อนำมาวางแผนในการ แก้ไขและเพิ่มผลผลิตจากการทำการเกษตรร่วมกับองค์กรในชุมชนและสมาชิกในชุมชน เช่น การวางแผนคำนวณจำนวนผลผลิตต่อไร่

กลุ่มการผลิตอาหารปลอดภัยแบบ GAP Good agricultural Practice: เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ในด้าน วิชาการ การผลิต การแปรรูป การตลาด สมาชิกกลุ่มจาก ทุก ๑๒ หมู่บ้านของตำบลโป่งงาม เข้าร่วมกลุ่ม

กลุ่มครัวสะอาด: หมู่ที่เข้าร่วม คือ หมู่ ๖,๗,๘,๙,๑๑,๑๒ กลุ่มแม่บ้านในตำบล รวมกลุ่มรับผิดชอบการจัดอาหารในงานบุญ หรือประเพณีที่สำคัญ ในหมู่บ้าน โดยนำผลผลิตจากชุมชน และใช้หลักการอาหารปลอดภัย ที่ควบคุมทั้งความสะอาดและคุณภาพ

๔.๔ การถ่ายทอดภูมิปัญญาและเทคโนโลยี

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๕ ซึ่งมีคณะกรรมการโดยการคัดเลือกจากเกษตรกรทุกหมู่บ้านในพื้นที่ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาด้านเกษตรที่เกิดขึ้นทุกหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นภาพรวมของตำบล

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๙ เป็นกลุ่มที่สมาชิกในชุมชนตั้งขึ้น โดยมีประชาชนชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ ที่ทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ย จะใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ทำขึ้นเอง โดยประชาชนชุมชนจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิก

สภาเกษตรกรตำบลโป่งงาม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๑๒ เป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูกผัก ผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการแปรรูปผลผลิตและผลิตภัณฑ์จากพืชและสัตว์ในตำบล

กลุ่มผู้สูงอายุ ตำบลโป่งงาม: เป็นถ่ายทอดความรู้ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิต การคัดเมล็ดพันธ์ การปลูกพืช แก่สมาชิกในชุมชน

กลุ่มพัฒนาสตรีตำบลโป่งงาม เป็นกลุ่มที่สมาชิกในตำบลรวมตัวกัน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสอนเกี่ยวกับการแปรรูปอาหารทั้งจากผลผลิตจากพืช ผัก ผลไม้ และสัตว์

๔.๕ นโยบายและแผน ด้านแผนและนโยบายที่มีส่วนในการส่งเสริมระบบการผลิตอาหารของชุมชน ได้แก่ ธรรมนูญสุขภาพตำบลโป่งงาม อบต.ธรรมนูญสุขภาพผู้สูงอายุ แผนยุทธศาสตร์ ๓ ปีกองทุนหลักประกันสุขภาพ

๔.๖ การระดมทุนและสวัสดิการ ในตำบลโป่งงามมีระบบการจัดสรรสวัสดิการและเงินทุนสำหรับการสนับสนุนการพัฒนาาระบบอาหารที่ยั่งยืนของชุมชน ได้แก่ ๑) สถาบันการเงิน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๖ จะทำหน้าที่โดยประสานงานร่วมกับธกส. ให้ทุนกู้ยืมในการประกอบอาชีพแก่สมาชิกในตำบล ๒) กองทุนหมู่บ้าน โดยมีประชาชนทั้ง ๑๒ หมู่บ้านเป็นสมาชิก (มีเงินกองทุนหมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท) โดยเป็นแหล่งสนับสนุนเงินกู้เพื่อนำมาทำการเกษตรและการปลูกผัก สำหรับประชาชนที่เป็นสมาชิกในหมู่บ้าน ๓) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มนี้จะมีประชาชนทั้ง ๑๒ หมู่บ้านเป็นสมาชิก เป็นกองทุนที่สนับสนุนกิจกรรมต่างๆของสมาชิกในชุมชน เช่น การเกิด การตาย การเจ็บป่วย รวมทั้งการใช้เงินกองทุนเพื่อสนับสนุนการผลิตของหมู่บ้าน ๔) กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน กขคจ. มีกองทุนหมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาทจากรัฐบาล โดยสมาชิกที่มีฐานะยากจน สามารถกู้ยืมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่างๆรวมทั้งการทำการเพาะปลูกได้ โดยกองทุนนี้มีการจัดตั้งในหมู่

ที่ ๑ ๓ ๕ ๘ ๑๐ และ ๕) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโป่งงาม ซึ่งกองทุนดังกล่าวจะให้สวัสดิการแก่สมาชิกในตำบลทุกคน กรณีที่เสียชีวิต มีการบริหารงานโดยตำบลโป่งงาม

๕. ทูทางสังคมที่ร่วมขับเคลื่อนระบบอาหารชุมชน

๕.๑ ระดับบุคคลและครอบครัว มีปราชญ์ของหมู่บ้าน ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับด้านการเกษตร และการจัดการอาหารชุมชน ดังนี้ ๑)ปราชญ์ด้านการผลิตข้าว จำนวน ๑ คน ๒)ปราชญ์ด้านเกษตรอินทรีย์ จำนวน ๒ คน ๓)ปราชญ์ด้านการปลูกผักจำนวน ๒๑ คน ๔)ปราชญ์ด้านการจัดการน้ำ จำนวน ๒๓ คน ๕) ปราชญ์ด้านประเพณีความเชื่อเรื่องการจัดการดินน้ำป่า จำนวน ๔ คน ปราชญ์ด้านการทำอาหารเพื่อสุขภาพ จำนวน ๗ คน รวมทูทางสังคมระดับบุคคลทั้งหมดทั้งหมด ๖๓ คน **ระดับครอบครัว**มีครัวเรือนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๑๒ ครอบครัว มีครอบครัวต้นแบบด้านการทำเกษตรปลอดภัย จำนวน ๒๑ ครอบครัว ครัวเรือนต้นแบบการจัดการขยะเพื่อผลิตไส้เดือนดิน จำนวน ๒๐ ครอบครัว

๕.๒ ระดับกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน มีกลุ่มทางสังคม และองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑) กลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ได้แก่ กลุ่มปลูกผักจินยูนนาน กลุ่มปลูกผักเมืองหนาว กลุ่มปลูกผักปลอดภัย กลุ่มปลูกผักตามมาตรฐานระบบ GAP กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มปลูกผักปลอดภัย กลุ่มปฎิชุมชนเป็นต้น องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง กลุ่มครัวสะอาดที่มีการผลิตอาหารสำหรับงานประเพณีต่าง ๆ ตามมาตรฐานสุขภาพ กลุ่มที่มาสนับสนุนการผลิต ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ในตำบลโป่งงามกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูป กลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการกระจายสินค้า ได้แก่ ตลาดสีเขียว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนเตรียมผู้สูงอายุที่สนับสนุนเรื่องการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร กลุ่มพัฒนาสตรี เป็นต้น

๒) องค์กรชุมชนที่เป็นแหล่งสนับสนุนเงินกู้เพื่อนำมาทำการเกษตรและการปลูกผัก ๑) กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน ๒)กองทุนหมู่บ้าน องค์กรเหล่านี้เป็นแหล่งเงินกู้ สำหรับประชาชนในหมู่บ้านโดยผู้ที่กู้ โดยปัจจุบันมีประชากรที่เข้าร่วมในโครงการขอกู้เงินจากกองทุนเพื่อนำมาบริหารจัดการในโครงการปลูกผักในส่วนรายครัวเรือนตามความต้องการของแต่ละครัวเรือน ๓)ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ที่มาสนับสนุนการผลิต และการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร ๓)กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นแหล่งทุนช่วยสนับสนุนงบประมาณให้กับ รพสต. ในการดำเนินโครงการตรวจสารพิษตกค้างในเกษตรกร ศบกด.โป่งงาม สภาเกษตรกร ต.โป่งงาม โดยได้สนับสนุนให้มีเวทีการเรียนรู้ปัญหา การออกแบบแนวทางการแก้ปัญหาด้านการเกษตร และการจัดการอาหารในชุมชน

๕.๓ ระดับหน่วยงานและผลประโยชน์ ประกอบด้วย อบต.โป่งงาม สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการด้านเกษตร จัดหาพันธุ์ปลา พันธุ์สัตว์ กคน.มาสนับสนุนด้านการแปรรูป และการจัดการผลผลิต รพสต.ในพื้นที่ จำนวน ๓ แห่ง ในด้านการตรวจสารพิษตกค้างในร่างกาย (โดยจะมีการสำรวจผู้ที่มีความเสี่ยงจากการปลูกผัก และสุ่มตรวจสุขภาพของการมีสารพิษตกค้างให้ปีละ ๑ ครั้ง) สถานศึกษาในพื้นที่ ๗ แห่ง ดำเนินการสนับสนุนยุวเกษตรกรในสถานศึกษา สนับสนุนการทำปฎิชุมชน มูลนิธิชัยพัฒนา ในโครงการตามพระราชดำริโดยศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ สนับสนุนการให้ความรู้ทางวิชาการ เกี่ยวกับการปลูกผัก การทำปฎิอินทรีย์ และการตลาด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสนับสนุนเรื่องการซื้อผลผลิตเพื่อนำไปประกอบอาหารสำหรับเด็ก

๕.๔ ระดับหมู่บ้านและชุมชน หมู่บ้านจัดการตนเอง มีบ้านดง หมู่ที่ ๒ เป็นหมู่บ้านจัดการตนเองด้านอาหารชุมชน ดำเนินโครงการขอยืมนี้รักปลูกผักแบ่งปันครอบครัวทุกซอยในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการต่อยอดจากโครงการบ้านนี้รักปลูกผักกินเอง นอกจากนี้ยังมีกองทุนระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ๑) กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน ๒) กองทุนหมู่บ้าน องค์กรชุมชนเหล่านี้ เป็นแหล่งเงินกู้ สำหรับประชาชนในหมู่บ้านโดยผู้ที่กู้ โดยปัจจุบันมี

ประชากรที่เข้าร่วมในโครงการขอกู้เงินจากกองทุนเพื่อนำมาบริหารจัดการในโครงการปลูกผักในส่วนราย
ครัวเรือนตามความต้องการของแต่ละครัวเรือน

๕.๕ ระดับตำบล ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ต.โป่งงาม ซึ่งมีคณะกรรมการ
โดยการคัดเลือกจากเกษตรกรหมู่บ้านในพื้นที่ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาด้านเกษตรที่เกิดขึ้นทุกหมู่บ้าน เพื่อให้
เป็นภาพรวมของตำบล

๕.๖ ระดับเครือข่าย มีการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตผักปลอดภัยอำเภอแม่สาย ที่ส่งผักไปจำหน่ายที่
ร้าน จันกะผัก ในศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์ุ เครือข่ายครอบคลุมทั้ง ๘ ตำบลในอำเภอแม่สายประกอบไปด้วย
แหล่งผลิต แหล่งแปรรูป แหล่งบริโภค และ แหล่งจำหน่าย

๖. ปัจจัยเงื่อนไข

๖.๑ ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมปลูกผักในตำบลโป่งงามมีความสำเร็จ คือ ความอุดมสมบูรณ์
ของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน และ น้ำ และมีผู้บริโภคในพื้นที่เป็นจำนวนมาก เช่น นักเรียน/นักศึกษา จำนวน
๒,๐๐๐ คน และในพื้นที่ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงราย เช่น วัดถ้ำปลา อ่างเก็บน้ำถ้ำเสาหิน
พญานาค ทำให้การกระจายผลผลิตของเกษตรกรกว้างขวางมากขึ้น มีแหล่งจำหน่ายสินค้าที่แน่นอนผลผลิตที่ผลิต
ออกมาแล้วมีปริมาณ และ คุณภาพที่ตรงตามความต้องการของตลาด และการน้อมนำโครงการตามพระราชดำริ
มาดำเนินการในพื้นที่ถือว่าเป็นเกียรติที่ได้สนองงาน และพระองค์ท่านได้เสด็จติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่
ด้วยพระองค์เอง สร้างความปลื้มปิติยินดี ให้กับเกษตรกรเป็นอย่างสูง

๖.๒ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ ภัยพิบัติ เช่น วัตภัย น้ำป่าไหลหลาก ดินถล่ม ดิน
สไลด์ตัว ทำให้หน้าดินเสื่อมสภาพ และผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย รวมทั้งปัญหาการสืบทอดวิถีการสร้าง
อาหารของชุมชนรุ่นต่อไป เนื่องจากเด็กและเยาวชนไปเรียนและทำงานในที่อื่น ซึ่งทำให้นโยบายการดำรงวิถีแห่ง
การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ มีทิศทางที่จะลดน้อยลงไปในอนาคต

๗. ผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น

๗.๑ ผลต่อกลุ่มประชากรเป้าหมาย

๑) ผู้บริโภค มีความปลอดภัยในการบริโภคอาหารที่ผลิตจากวัตถุดิบที่ผลิตจากแหล่งผลิตที่
ปลอดภัย สามารถหาซื้อผลผลิตได้โดยตรงกับผู้ผลิต

๒) ผู้ผลิต สามารถจำหน่ายผลผลิตที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค ไม่มีสารพิษตกค้างในร่างกายของ
เกษตรกร ลดต้นทุนการผลิต มีรายได้เพิ่มขึ้น มีแหล่งจำหน่ายผลผลิตที่แน่นอน ทั้งระยะเวลาการผลิตปริมาณ
ผลผลิต

๓) ประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเด็กการปลูกผักเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีประโยชน์ต่อเด็ก การให้
เด็ก ๆ ได้ลงมือขุดดิน ผสมดิน ทำแปลง ปลูกผัก เพาะต้นอ่อน และเก็บผลผลิต ถือเป็นการเรียนรู้เรื่องการทำ
เกษตรด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ที่จะฝึกความอดทน ฝึกความพยายาม รู้จักเรื่องการเสียสละ
และการทำงานเป็นทีมกับเพื่อนๆอีกด้วย มีการเชื่อมโยงเพื่อสร้างการเรียนรู้ในเด็ก

๔) ประโยชน์ต่อระดับครอบครัว การปลูกผักเป็นสะพานเชื่อมโยงสายใย กิจกรรมการปลูกผักเป็น
จุดเริ่มต้นเล็กๆ ที่ให้ครอบครัวได้ลงมือทำอะไรด้วยกัน ตั้งแต่ลงมือปลูก ช่วยกันดูแลรดน้ำ หากพืชผักเติบโตดี ก็
อาจจะได้ช่วยกันทำอาหารกินร่วมกันด้วย

๕) ประโยชน์ต่อชุมชนจากกิจกรรมการปลูกผักภายใต้โครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง เป็น
จุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการเรียนรู้และความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน ดังนี้

๗.๒ ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

๑) **ด้านสังคม** จากกิจกรรมการปลูกผักภายใต้โครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง เป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการเรียนรู้และความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน ดังนี้ สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน แปลงผักที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยให้คนในชุมชนได้สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การได้มีโอกาสรวมตัวกัน ทำให้คนในชุมชนได้พูดคุยกันมากขึ้น เป็นจุดศูนย์รวม ที่ช่วยทำให้เกิดความร่วมมืออื่นๆตามมา

๒) **ด้านเศรษฐกิจ** จากการที่ครัวเรือนได้ปลูกผักกินเอง เป็นการเพิ่มรายได้ครัวเรือน อย่างน้อยวันละ ๕๐ บาท คิดเป็นรายได้ต่อเดือน ๑๕๐๐ บาทต่อครัวเรือน ลดรายจ่ายในครัวเรือนได้อย่างน้อยวันละ ๒๐ บาท ต่อเดือนคิดเป็นการลดรายจ่าย ประมาณ ๖๐๐ บาท ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวสามารถพึ่งพาตนเองได้ แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสร้างอาชีพ นอกจากนี้การปลูกผักเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนแต่ละครัวเรือนมีอาชีพ หรือเป็นช่องทางในการเพิ่มอาชีพให้กับคนในชุมชนได้มีงานทำ

๓) **ด้านสภาวะแวดล้อม** การปลูกผักทั้งในครัวเรือน และการทำร่วมกันในชุมชน ช่วยให้มีการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามถนน หรือชอยต่างๆ ในชุมชนด้วยแปลงผัก ที่ร่วมกันทำ ร่วมกันดูแลรักษา และร่วมกับรับผลประโยชน์

๔) **ด้านสุขภาพ** จากการปลูกผักไว้กินเองที่ปลอดภัยได้มีการกระจายสู่ประชากรในหลายกลุ่ม เช่น เด็กในศพด. เด็กและเยาวชน วัยทำงาน ผู้สูงอายุ ทำให้คนในชุมชนได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย ทำให้ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัย อีกทั้งการปลูกผักยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยลดความเครียด เพิ่มความสุขทั้งความสุขกายและสุขใจ จากการที่มีกิจกรรมร่วมกัน ได้พูดคุยในระหว่างร่วมกันปลูกผัก หรือดูแลแปลงผัก

เรื่องเด่นของระบบอาหารชุมชนตำบลโป่งงาม

การปลูกผักเป็นทั้งวิถีชีวิต และอาชีพดั้งเดิมของชาวโป่งงาม โดยมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ตำบลโป่งงาม และมูลนิธิชัยพัฒนา ในโครงการตามพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ประกอบกับการเข้าร่วมเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ทำให้เกิดรูปธรรมการดำเนินงานในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมและความมั่นคงทางอาหารของตำบลโป่งงาม ไม่ว่าจะเป็น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ การทำปุ๋ยชุมชน รวมทั้งระบบสนับสนุน เช่น การบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า การจัดการขยะ โดยมีรายละเอียดรูปธรรมของแต่ละประเด็น ดังนี้

๑. วิถีปลูกผักตำบลโป่งงาม

การปลูกผักเป็นงานเด่นของพื้นที่ตำบลโป่งงาม เนื่องจากมีความหลากหลายของชาติพันธุ์ของคนในชุมชน ทำให้เกิดความหลากหลายของผักที่ใช้บริโภค และจำหน่ายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผักเมืองหนาว ผักที่ในครัวเรือน ผักเมืองจีน หรือผักที่เป็นที่ต้องการของตลาด โดยเน้นที่การปลูกผักที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค มีโครงการที่เป็นรูปธรรมการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลโป่งงาม ดังนี้

๑.๑ บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง

บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเองเป็นโครงการที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ เป็นการขยายผลของแนวทางพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ที่ได้ริเริ่มโครงการเพื่อส่งเสริมให้ทุกครอบครัวผลิตผักไว้บริโภคในครัวเรือน เป็นผักพื้นบ้านที่ทันต่อโรคและแมลง สามารถขยายพันธุ์ได้ และใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผักกาด ถั่วฝักยาว ถั่วพู มะเขือ พริก ผักคาวตอง เป็นต้น โดยมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้เชิญชวนประชาชนทุกครัวเรือนในตำบลโป่งงาม สมัครเข้าร่วมโครงการ มีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๑,๒๕๐

ครัวเรือน ครอบครัวทุกหมู่บ้าน หลังจากนั้น นำผู้สมัครฯ เข้าศึกษาดูงาน และ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิชัยพัฒนา ในระยะเริ่มต้นผู้สมัครฯ ได้รับเมล็ดพันธุ์ และ ต้นกล้า มาปลูกในบริเวณบ้านของตนเอง คือ ต้นมะรุ้ม ต้นแค เมล็ดพันธุ์ บวบหอม พริก มะเขือ ซึ่งเป็นพันธุ์ผักพื้นบ้านสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้ขยายต่อไปในปีถัดไป การดำเนินการตามโครงการทำให้ชุมชนตำบลโป่งงาม มีผักไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน พร้อมแบ่งปันกันในชุมชน เป็นการเพิ่มรายได้ครัวเรือน อย่างน้อยวันละ ๕๐ บาท คิดเป็นรายได้ต่อเดือน ๑๕๐๐ บาทต่อครัวเรือน ลดรายจ่ายในครัวเรือนได้อย่างน้อยวันละ ๒๐ บาท ต่อเดือนคิดเป็นการลดรายจ่าย ประมาณ ๖๐๐ บาท และมีบางครัวเรือนต่อยอดเป็นอาชีพเสริมในครัวเรือนได้ เช่น การทำผักกาดดอง การทำแหนมหมัด เป็นต้น ปัจจุบันครอบครัวร้อยละ ๕๕.๑๖ ของครัวเรือนทั้งหมด และมีเป้าหมายจะพัฒนาให้ครบ ๑๐๐ % ในปี ๒๕๖๓

๑.๒ ปลูกผักปลอดภัยภายใต้มาตรฐานระบบการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agricultural Practice : GAP)

ปลูกผักปลอดภัยภายใต้ระบบ GAPเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ ตำบลโป่งงามประชาชนส่วนใหญ่ปลูกผักเป็นอาชีพ พบว่าประสบปัญหาสารเคมีตกค้างในร่างกาย ดินเสื่อมจากสารเคมี ต้นทุนการผลิตสูงจากการใช้ปุ๋ยเคมี อสม.ร่วมกับรพ.สต.ในพื้นที่จัดให้มีการตรวจคัดกรองสารตกค้างในกระแสเลือดของเกษตรกรผู้มีอาชีพปลูกผักในพื้นที่ตำบลโป่งงาม พบอัตราการตกค้างที่สูง (ร้อยละ ๓๐) จึงร่วมค้นหาสาเหตุ พบว่าเกิดจากการรับประทานอาหารที่ซื้อจากที่อื่น ไม่สามารถจะค้นหาต้นตอถึงกระบวนการผลิต เนื่องจากการผลิตเชิงธุรกิจ อสม.ร่วมกับรพ.สต. และแกนนำผู้นำ จึงได้รวบรวมกลุ่มผู้ปลูกผักที่มีสมาชิกกลุ่มจำนวน ๒๐ คน จากทั้ง ๑๒ หมู่บ้านเข้ามาร่วมประชุม เพื่อวางแผนการปลูกผักที่ปลอดภัย โดยมีศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ศูนย์วิจัยพืชสวน จังหวัดเชียงราย ได้มาสนับสนุนความรู้เรื่องการจัดการดิน การจัดการน้ำ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การกำจัดศัตรูพืช และการทำสารไล่แมลง การทำปุ๋ยใช้เอง กระบวนการและวิธีการปลูกผักปลอดสารเคมี รวมถึงการสนับสนุนในเรื่องของแหล่งจำหน่าย สามารถขยายตลาดจำหน่ายผักอินทรีย์ได้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างสะดวกและรวดเร็ว ปัจจัยที่ทำให้ทำได้สำเร็จเกิดจากการที่มีการติดตามงานเจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ๑-๒ วัน ต่อสัปดาห์ ผลที่เกิดขึ้นสมาชิกกลุ่มปลูกผักมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกผัก วางแผนการผลิตผักได้ตรงตามความต้องการของตลาดไม่มีสารพิษตกค้างในร่างกาย และมีอาหารชุมชนที่ปลอดภัย นอกจากนี้ยังไม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างพื้นที่

๑.๓ ขอยนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน

แรกเริ่มของโครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน เกิดขึ้นที่บ้านดง หมู่ที่ ๒ ในปี ๒๕๕๓ เป็นการต่อยอดของโครงการบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน เนื่องจากภายในบริเวณบางหลังมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถปลูกผักได้ตามที่ต้องการได้ เนื่องจากมีน้ำป่าไหลหลาก ปีละ ๑-๒ ครั้ง จึงต้องวางแผนการผลิตอาหารที่เป็นส่วนรวมเพื่อใช้ในภาวะภัยพิบัติ จึงดำเนินการจัดทำโครงการขอยนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน โดยร่วมมือกันทั้งชุมชน โดยมีศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ มาสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ เพื่อปลูกผักที่มีเป็นไม้ยืนต้นตามแนวถนน และ ขอยในชุมชน เช่น ขี้เหล็ก แค มะรุ้ม เลี้ยว เป็นต้น การปลูกผักตามโครงการขอยนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน เป็นเสมือนการสร้าง แปลงผักนอกบ้าน เป็นเหมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้เชื่อมความสัมพันธ์กันในชุมชน ร่วมกันปลูก ร่วมกันดูแลรักษา เป็นกิจกรรมหรือสถานที่ให้คนในชุมชนได้มีโอกาสสามารถตัวกัน จากคนที่เคยเห็นหน้ากัน แต่ไม่เคยคุยกัน ได้พูดคุยกันมากขึ้น เป็นจุดศูนย์รวมในการพูดคุย เชื่อมความสัมพันธ์ของชุมชน ที่ช่วยทำให้เกิดความร่วมมืออื่น ๆ ตามมา ปัจจุบันมีการขยายออกไปครอบครัวทุกหมู่บ้าน โดยมีปัจจัยที่ทำให้ขยายออกไป คือ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การมีอาหารปลอดภัย ความมั่นคงทางอาหารในภาวะวิกฤติ และความสอดคล้อง

ตามโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และยุทธศาสตร์ของชาติที่ต้องการลดรายจ่ายในครัวเรือน

๒. การเลี้ยงสัตว์เพื่อให้มีอาหารปลอดภัยโดยชุมชน

จากความหลากหลายของชาติพันธุ์ ทำให้มีการเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลายครัวเรือน ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ได้แก่ การเลี้ยงหมู การเลี้ยงวัว การเลี้ยงกบ การเลี้ยงจิ้งหรีด การเลี้ยงไก่พื้นเมือง การเลี้ยงไก่กระดุกดำ และการเลี้ยงเป็ด เป็นต้น ทำให้มีอาหารที่หลากหลายสำหรับครัวเรือน รูปธรรมการดำเนินงานเด่นที่สนับสนุนให้ครัวเรือนมีการเลี้ยงสัตว์เป็นอาหาร และจำหน่ายเป็นรายได้เสริม คือ โครงการครอบครัวโปรตีน รายละเอียดการดำเนินงาน มีดังนี้

โครงการครอบครัวโปรตีน

โครงการครอบครัวโปรตีน เกิดจากแนวคิดของผู้นำและชุมชนที่ต้องการสร้างเสริมสุขภาพในการการมีอาหารชุมชนที่ครบถ้วนตามภาวะโภชนาการ ที่นอกเหนือจากผัก ต้องมีอาหารกลุ่มโปรตีนที่ปลอดภัยสำหรับชุมชน จึงได้จัดทำโครงการครอบครัวโปรตีนเพื่อผลิตอาหารโปรตีนไว้บริโภคในครัวเรือน และจำหน่าย โดยมีวิธีการดำเนินงาน โดยนำกลุ่มสมาชิกบ้านนี้มีรักมาดำเนินงาน โดยสำรวจความต้องการของชุมชนก่อน พบว่าทางกลุ่มต้องการเลี้ยงปลา ไก่ กบ และการเลี้ยงจิ้งหรีด จึงได้จัดการอบรมให้ความรู้ เรื่องการเลี้ยงสัตว์ เหล่านี้ โดยมีสำนักงานปศุสัตว์อำเภอแม่สาย สำนักงานประมงอำเภอแม่สาย มีกิจกรรมการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และได้รับพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ กลับมา อบรม.ร่วมจัดซื้อพันธุ์สัตว์เพิ่มเติม เช่น ปลาตูก ปลาไนล แม่ไก่ และลูกกบ เป็นต้น และนำไปเลี้ยงครัวเรือน ครอบคลุม ๑,๒๕๐ ครัวเรือน ตามบริบทการตั้งบ้านเรือนในชุมชน เช่น ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมลำน้ำจะเลี้ยงปลาในกระชัง เลี้ยงกบ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นทำให้มีความหลากหลายของอาหารในชุมชน ส่งเสริมให้มีอาหารที่ครบถ้วนตามหลักโภชนาการ และหลายครอบครัวกลายเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริมของครอบครัว

๓. ระบบที่มาสสนับสนุนการจัดการอาหารชุมชน

นอกจากรูปธรรมเด่นในเรื่องการปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ ยังมีปัจจัยที่มาสสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาระบบเกษตรกรรม และความมั่นคงทางอาหารของตำบลโป่งงาม ได้แก่ การจัดการดิน น้ำ ป่า การทำปุ๋ยชุมชน รายละเอียดมีดังนี้

๓.๑ การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า

เนื่องจากพื้นที่ตำบลโป่งงามอยู่นอกเขตชลประทาน ทำให้ระบบการจัดสรรน้ำไม่ครอบคลุม จึงใช้น้ำตามแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ได้แก่ ลำน้ำถ้ำ ลำน้ำโป่ง มีลุ่มน้ำสาขาแยกไปครอบคลุม ๑๐ หมู่บ้าน จึงมีการจัดการโดยใช้ระบบแก้มืองแก้มาย (หัวหน้าผู้ดูแลน้ำแต่ละสาย) มีการแบ่งน้ำตามวัน และปริมาณความต้องการของผู้ใช้น้ำตามแต่ขนาดพื้นที่ โดยใช้กลไกการประชุมเพื่อจัดสรรน้ำ การมีข้อตกลงร่วมกันในการใช้น้ำ มีการขุดลอกคลองส่งน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังระบบน้ำประปาภูเขาเพื่อการอุปโภค และใช้ในการเกษตร โดยมีหมู่ที่ ๗ ๑๐ ๑๑ และในไร่ยาสูบที่ใช้น้ำระบบประปาภูเขา มีการอนุรักษ์แหล่งน้ำโดยการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ (ป่าห้วยแล้ง และป่าห้วยมะกอก) มีฝายชะลอน้ำใน ๒ พื้นที่ เพื่อดักตะกอนดินเพื่อลดการตื้นเขินของแหล่งน้ำ การปลงทลายของตลิ่ง และลดความแรงของกระแสน้ำ มีการเพิ่มความปลอดภัยของแหล่งน้ำในการเกษตร โดยหมู่บ้านที่เป็นต้นน้ำมีการลดการใช้สารเคมีในการเกษตร การจัดการขยะมีการกำหนดกติกาชุมชนโดยห้ามทิ้งขยะในแหล่งน้ำ ในส่วนของดินมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ และหมอดินอาสา และสำนักงานเกษตรอำเภอมา

ส่งเสริมการบำรุงดิน เช่น การตรวจสภาพดิน การทำปุ๋ยชีวภาพ การจัดการขยะมาใช้ในการทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อ
การเกษตร

นอกจากนี้ตำบลโป่งงามได้การอนุรักษ์ดินน้ำป่าผ่านภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรม มีพิธีสืบชะตาดิน น้ำ
ป่า ทุกปี เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเลี้ยงฝ้าย ฝ้ายนุ่น เป็นกุศ
โลบายเพื่อให้คนดูแลทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่เป็นส่วนสำคัญในการผลิตอาหารชุมชน มีทุนทางสังคมที่ร่วม
อนุรักษ์ป่า เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่าห้วยแล้ง อาสาสมัครป้องกันภัยป่า เป็นต้น

๓.๒ ปุ๋ยชุมชน

ปุ๋ยเป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกผัก ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อปุ๋ยของเกษตรกรในแต่ละปีมีสูงถึง ร้อยละ ๔๐
ของปัจจัยการผลิตทั้งหมด จากสถานการณ์ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ดินเสื่อมสภาพ อาหารชุมชนไม่มีความ
ปลอดภัยจากการใช้ปุ๋ยเคมี เกษตรกรได้รับสารตกค้างในร่างกาย เกิดปัญหาสุขภาพ เป็นที่มาของการทำปุ๋ยชุมชน
ทำให้มีการส่งเสริมการทำปุ๋ยใช้เอง เริ่มจากการทำปุ๋ยอินทรีย์จากเศษพืช เช่น กากกาแฟ กากถั่วเหลือง ชัง
ข้าวโพด ฟางข้าวเป็นต้น ที่มีการดำเนินการมายาวนาน โดยมีมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ให้ความรู้
ทางวิชาการ เช่น จัดอบรมพัฒนากิจกรรมของเกษตรกร มีการตรวจสภาพปุ๋ยที่ผลิตขึ้นว่ามีคุณค่าทางอาหารมาก
น้อยเพียงพอต่อการบำรุงดินหรือไม่ มีศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ และสำนักงานเกษตรอำเภอมา
สนับสนุนเรื่องการตรวจสภาพดิน การวิเคราะห์ค่าดินเพื่อออกแบบปุ๋ยที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หลังจากนั้นได้
มีการทำปุ๋ยชีวภาพจากมูลไส้เดือนในปี ๒๕๕๕ การเข้าร่วมเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่
และสสส. ได้เห็นประโยชน์หลายอย่างของการทำปุ๋ยจากไส้เดือนดินจากเวทีจัดการความรู้ เรื่องการจัดการขยะใน
ครัวเรือนผู้บริหารและแกนนำได้มีแนวคิดที่จะทำปุ๋ยจากไส้เดือนดินเพื่อใช้เองในครัวเรือน จึงได้จัดศึกษาดูงานที่
เทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง นำความรู้กลับมาเริ่มทำในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยม และ
วิทยาลัยอาชีวศึกษาแม่สาย จำนวนทั้งหมด ๖ แห่ง เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้มีขยะเปียกที่เป็นแหล่งอาหารของ
ไส้เดือนจำนวนมาก ผลิตปุ๋ยและไส้เดือนได้จำนวนมาก จึงขยายสู่ชุมชนทุกหมู่บ้าน ตามความสมัครใจที่จะ
ดำเนินการ จำนวนครัวเรือนที่ดำเนินการประมาณ ๓๐ ครัวเรือน ผลที่เกิดขึ้นมทำให้ลดปริมาณขยะเปียกที่จะ
นำไปทิ้ง การลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มจากการขายปุ๋ย และขายไส้เดือนที่
เหลือจากการใช้ในการเกษตรในครัวเรือน จากการผลิตปุ๋ยเพื่อใช้เองในชุมชน ทำให้สร้างการเรียนรู้
แก่เกษตรกรว่าปุ๋ยอินทรีย์สามารถที่จะช่วยเพิ่มผลผลิต เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และลดปัจจัยเสี่ยงสุขภาพ
ร่างกายของเกษตรกร ชุมชนมีทางเลือกอาหารที่ปลอดภัยจากการใช้ปุ๋ยที่ผลิตเอง